

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ANNE BABA TUTUMLARININ ÖZGECİLİK İLE OLAN
İLİŞKİSİNDE EMPATİNİN ARACILIK ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ÖZMEN

Malatya-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ANNE BABA TUTUMLARININ ÖZGECİLİK İLE OLAN
İLİŞKİSİNDE EMPATİNİN ARACILIK ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ÖZMEN

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ATLI

Malatya-2019

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

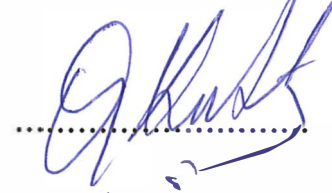
Mustafa Özmen tarafından hazırlanan **Anne Baba Tutumlarının Özgecilik İle Olan İlişkinde Empatinin Aracılık Rolü** başlıklı bu çalışma, 26.08.2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda [**Oybirliği/Oyçokluğu**] ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [**Yüksek Lisans/Doktora**] tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Abdullah ATLI

.....

Üye : Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün ÖZTÜRK

.....

O N A Y

...../...../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Abdullah ATLI'nin danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Anne Baba Tutumlarının Özgeçilik ile Olan İlişkisinde Empatinin Aracılık Rolü** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı bir yola başvurmada kendi tarafımdan yazıldığını, faydalandığım tüm eserlerin kaynakçada ve metin içinde uygun bir şekilde gösterildiğini ifade eder ve bunu onurumla doğrularım.

Mustafa ÖZMEN

ÖNSÖZ

Tez yazma sürecinde bilimsel etik ve değerlere bağlılığı, akademik disiplin ve özverili çalışmalarıyla bundan sonraki akademik hayatımın her aşamasında bana ilham kaynağı olacağına inandığım saygıdeğer hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Abdullah ATLI'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimi süresince, akademik ve sosyal hayata dair kendilerinden çok şey öğrendiğim ve desteklerini her zaman hissettiğim İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nın değerli öğretim üyeleri Prof. Dr. Mustafa KUTLU'ya, Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM'a, Doç. Dr. Emine DURMUŞ'a, Doç. Dr. Özcan SEZER ve Dr. Öğretim Üyesi Yüksel ÇIRAK'a çok teşekkür ederim.

Tez yazma sürecinde, bana birçok konuda yardımcı olan ve akademik çalışmalara duyarlılığıyla bilinen Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Dr. Selahattin GÜVEN'e ve izin konusunda bana desteklerini esirgemeyen Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanı Sayın Hatun ÖZKÜMÜŞ'e çok teşekkür ederim. Ayrıca süreç içerisinde destekleriyle beni sürekli motive eden Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Dairesi'nde çalışmakta olan Sosyal Çalışmacı Cezmi ERVÜZ'e de teşekkür ediyorum.

Lisans eğitimi süresince psikolojik danışmanlık etik ve uygulamalarına ilişkin temelimi inşa eden, akademik, sosyal ve kişisel açıdan bana birçok katkı sağlayan Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nın değerli öğretim üyelerine de çok teşekkür ederim.

Son olarak, benim bu günlere gelmemde her türlü kaynağı benden esirgemeyen, sabır ve sevgiyle çalışmalarına desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli anne, babam ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mustafa ÖZMEN

ANNE BABA TUTUMLARININ ÖZGECİLİK İLE OLAN İLİŞKİSİNDE EMPATİNİN ARACILIK ROLÜ

ÖZMEN, Mustafa

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah ATLI

Ağustos-2019, vi+73 sayfa

ÖZET

Bu çalışmada, lise öğrencilerinde anne baba tutumları, empati ve özgecilik arasındaki ilişkilere dair kurulan model test edilmiştir. Çalışma, Elazığ ilinde çeşitli Anadolu Liselerinde öğrenim görmekte olan 401 [224'ü (% 55.9) kız ve 177'si (%44.1) erkek, Yaş_{ranjı} = 14-20, Yaş_{ort} = 16.46] öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı olarak; “Kişisel Bilgi Formu”, “Empati Eğilim Ölçeği”, “Anne Baba Tutumları Ölçeği” ve “Özgecilik Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmanın verileri, yapısal eşitlik modeliyle (YEM) analiz edilmiştir. Ayrıca dolaylı etkinin anlamlılığını test etmek için bootstrapping işlemi kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modeli kapsamında iki model belirlenmiştir. Empatinin; lise öğrencilerinin anne baba tutumlarından demokratik ile kısmi, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumu ile özgecilik arasında tam aracı role sahip olduğunu belirten modelin en iyi model olduğu saptanmıştır. Bootstrapping işlemi sonrasında da dolaylı etkilerin anlamlı olduğu sonucu görülmüştür. Bulgular ilgili alanyazında tartışılmış ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara ilişkin araştırmacılara ve eğitimcilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Anne baba tutumu, Empati, Özgecilik, Lise öğrencileri, Yapısal eşitlik modeli.

THE MEDIATION ROLE OF EMPATHY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTS' ATTITUDES AND ALTRUISM

ÖZMEN, Mustafa

İnönü University, Institute of Educational Sciences
Psychological Counseling and Guidance Program

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Abdullah ATLI

August-2019, vi+73 pages

ABSTRACT

In this study, the model which is built on the relationships between empathy, altruism and mediations of the highschool students with their parents was tested. The study was carried out with 401 participants [224 (55.9%) girls and 177 (44.1%) boys, $age_{range} = 14-20$, $M_{age} = 16.46$ years] who are students from various Anatolian High Schools in Elazığ. As a measurement tool; "Personal Information Form", "Empathy Tendency Scale", "Parenting Attitude Scale" and "Altruism Scale" were used. The data of the study was analyzed with structural equation modeling (SEM). In addition, the bootstrapping process was used to test the significance of the indirect effect. Two models were determined within the framework of structural equation model. It is determined that the model which states empathy as the partial mediation role between democratic, full mediation role between protective, authoritarian, attitudes of parents and altruism is the best model. After bootstrapping process, the indirect effects were seen as significant. The findings were discussed in the related literature and suggestions were made for future researchers and educators.

Keywords: Parental attitude, Empathy, Altruism, High school students, Structural equation model.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Hipotezi	6
1.5 Sayıtlılar.....	6
1.6 Sınırlılıklar.....	6
1.7 Tanımlar.....	6
2. İLGİLİ ALANYAZIN	7
2.1 Empatinin Tanımı ve Tarihçesi	7
2.2 Özgeciliğin Tanımı ve Tarihçesi	9
2.3 Anne Baba Tutumları	11
2.3.1 Demokratik Anne-Baba Tutumu	13
2.3.2 Otoriter Anne Baba Tutumu	13
2.3.3 Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu.....	14
2.4 Anne Baba Tutumu ile Empati Arasındaki İlişki	14
2.5 Anne Baba Tutumları ile Özgecilik Arasındaki İlişki	17
2.6 Empati ile Özgecilik Arasındaki İlişki	18
2.7 Anne Baba Tutumlarının Özgecilekle Olan İlişkisinde Empatinin Aracılık Rolü.....	21
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	21
3.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	21
3.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	22
4. YÖNTEM	25
4.1 Araştırma Modeli.....	25
4.2 Çalışma Grubu.....	25
4.3 Veri Toplama Araçları.....	26
4.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	26
4.3.2 Empati Eğilim Ölçeği (EEÖ)	26
4.3.3 Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ)	27
4.3.4 Özgecilik Ölçeği (ÖÖ).....	28
4.4 Verilerin Toplanması.....	29
4.5 Verilerin Analizi	30
5. BULGULAR	31

5.1 Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler	31
5.2 Ön Analizler	33
5.2.1 Empati Eğilim Ölçeği (EEÖ) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	33
5.2.2 Özgeçilim Ölçeği (ÖÖ) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi	34
5.2.3 Anne Baba Tutum (Demokratik) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi	35
5.2.4 Anne Baba Tutum (Koruyucu-İstekçi) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi	36
5.2.5 Anne Baba Tutum (Otoriter) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	37
5.2.6 Ölçüm Modelinin Test Edilmesi	38
5.3 Anne Baba Tutumlarının Empatinin Tam ve Kısmi Aracılığıyla Özgeçilim Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi	39
6. TARTIŞMA	44
6.1 Demokratik Anne Baba Tutumunun Empatinin Kısmi, Koruyucu-İstekçi ve Otoriter Anne Baba Tutumunun Empatinin Tam Aracılığıyla Özgeçilimi Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele Ait Tartışma.....	45
6.1.1 Doğrudan Etkilere İlişkin Tartışma.....	45
6.1.2 Dolaylı Etkilere İlişkin Tartışma.....	47
6.2 Demokratik, Koruyucu-İstekçi ve Otoriter Anne Baba Tutumunun Empatinin Tam Aracılığıyla Özgeçilimi Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele Ait Tartışma	48
7. SONUÇ.....	48
8. ÖNERİLER	50
9. KAYNAKÇA	52

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1: Betimsel istatistikler ve ilişkiler	32
Tablo 2: Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri	33
Tablo 3: Model 1'e ait bootstrapping sonuçları.....	41
Tablo 4: Modellere ait uyum indeks değerleri.....	43
Tablo 5: Tercih edilen modele (Model 2) ait bootstrapping sonuçları	44

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1: Anne baba tutumlarının özgecilik ile olan ilişkisinde empatinin aracılık rolüne ilişkin oluşturulan hipotetik model	4
Şekil 2: EEÖ İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	34
Şekil 3: . ÖÖ İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	35
Şekil 4: ABTÖ(Koruyucu-İstekçi) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	36
Şekil 5: ABTÖ(Koruyucu-İstekçi) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	37
Şekil 6: ABTÖ (Otoriter) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	38
Şekil 7: Anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine ilişkin model.	40
Şekil 8: Otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla, demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik oluşturulan model.....	41

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, hipotezler, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar ve araştırmanın önemi sunulmuştur.

1.1 Problem Durumu

Bireyin içinde doğduğu, yetiştiği ortamın özellikleri ile birlikte çevresindeki kişilerle kurduğu iletişim ve geçirdiği yaşantılar çeşitli yönlerden gelişimini etkilemektedir. Olumlu çevre koşulları bireyin gelişimini olumlu yönde desteklerken, olumsuz çevre koşulları bireyin gelişimini pek çok yönden engellediği görülmektedir. Bu bağlamda, bireyin yakın çevresi ile olan ilişkileri onun dış dünyayı ve kendilik algısını biçimlendirmektedir (Sezer, 2010). Ergenlik dönemi, gelişim görevleri açısından kişinin yetişkinlik döneminde benimseyeceği birtakım bireysel özellikleri ve kuracağı sosyal ilişki biçimini etkileyen önemli bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Dünyada hemen her toplumda, ergenlik dönemine ilişkin farkındalığın arttığını söylemek mümkündür. Çünkü hem genetik hem çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenen ergen bireyin bu dönemdeki kazanımları, yetişkinlik döneminde benimseyeceği duygu, düşünce ve davranış modellerini önemli ölçüde etkilediği kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda ergenlik dönemine ilişkin yapılan araştırmalarda; döneme ilişkin farklı nedenlere bağlı olarak meydana gelen problem ve çatışmalar ile öznel iyi oluş, özgüven, empati ve özgeci davranma biçimi gibi birtakım bireysel özelliklerin şekillenmesinde anne baba tutumu kritik rol oynamaktadır.

Çocukluğu döneminde anne babası tarafından sürekli azarlanan veya çok fazla korunan ve kollanan, inisiyatif kullanmasına izin verilmeyen çocuklar sonraki yaşantılarında utangaç, çekingen, ürkek, kendi başlarına karar veremeyen, risk alamayan ve olumlu sosyal ilişki kurmakta zorluk çeken bireyler olarak topluma katıldıkları görülmektedir (Yüksel, 2002). Ancak demokratik anne baba tutumunun sergilendiği ailelerde anne babalar çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi göstermektedir. Bununla birlikte çocuklarını hem denetler hem de onların kendi bireysel ihtiyaçlarını karşılamasına olanak tanırırlar. Bu tutumu uygulayan anne babaların davranışları birbiriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir (Yavuzer, 2000). Bu durumun, kuşkusuz ergenlerin ikili ilişkilerinde sağlıklı bir iletişim ve etkileşim anlayışını benimsemelerine katkı sunabileceğini söylemek mümkündür.

Koşulsuz saygı ve sevginin olduğu demokratik anne baba tutumunda, çocukların belli sınırlar içinde bazı davranışları sergilemesine izin verilir ve böylece onların sorumluluk

duygusunun gelişmesine katkı sunulmuş ve özgüven kazanmasına olanak tanınmış olur. Burada anne babalar, her çocuğun kendine özgü bir gelişim kapasitesi olduğunu bildikleri için, çocukların özgürce yeteneklerini ortaya koymasına ve çocuklarına kendilerini gerçekleştirme konusunda güvenli bir alan sağladıkları görülmektedir (Sezer ve Oğuz, 2010).

Geçmişte Türk toplumunda aileye ilişkin yapılan çalışmalar göstermiştir ki özellikle geleneksel aile yapılarında; fiziksel, duygusal ve psikolojik cezalandırma yöntemleri sıklıkla uygulanmaktadır. Ayrıca, çocuğun muhakeme ve düşünme becerisini geliştirecek şekilde konuşarak onu ikna etmek az sayıda anne babanın başvurduğu bir yöntem olarak görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 1989). Ancak söz konusu baskı ve engellemelerin olduğu otoriter anne baba tutumunda yetişen çocuklar, olumsuz bir kendilik algısı ve düşük özgüvene sahip bireyler olarak topluma katılmaktadır.

Çocukların anne babaları tarafından aşırı derecede korunduğu koruyucu anne baba tutumunda, çocukların yapabilecekleri pek çok şey anne babaları tarafından yapılmaktadır. Navaro'ya (1989) göre söz konusu anne baba tutumunda yetişen bireyler, yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçildiğinden düşük özgüvene sahip olmaktadır. Kulaksızoğlu (1989) tarafından yapılan araştırmaya göre, anneleri 'Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma' tutumları gösteren ergen bireylerin genel problemlerinin, anneleri 'Aşırı Koruyucu Annelik' ve 'Baskı-Disiplin' tutumları gösteren ergen bireylerin genel problemlerine göre daha az olduğu görülmüştür.

Sosyal hayatta önemi her geçen gün artarak ortaya çıkan kavramlardan biri de empatidir. 21. yüzyılda empatinin hem resmi hem gayri resmi ortamlarda öneminin anlaşılmasıyla kişilerarası ilişkilerin yapısı ve niteliğindeki değişmelerle birlikte iletişimi paylaşan kişilerin birbirlerini anlama ve bunu karşısındakine iletmesi bir zorunluluk haline geldiği görülmektedir. Sonuç olarak kişilerarası ilişkilerde hem eğitim hem sosyal ortamlardaki ilişkilerde empati önemini giderek arttıran bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Atli, 2008).

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu niteliğini kişiler arası ilişkiler kurabilme yeteneğine borçludur. Kişilerarası ilişkiler, en az iki kişinin birbirine yönelik davranışlarıyla birbirini etkileme ve anlam paylaşma süreci olarak değerlendirilmektedir (Hovardaoğlu, 1995). Kişilerarası ilişkilerde doyum sağlayabilmek ve nitelikli bir iletişim sürecinin gerçekleştirilmesi için empatinin etkin bir rol oynadığı söylemek mümkündür. Empatinin eksik olduğu bir iletişim sürecinde, kişilerin birbirlerini anlamaları ve birbirlerine uygun

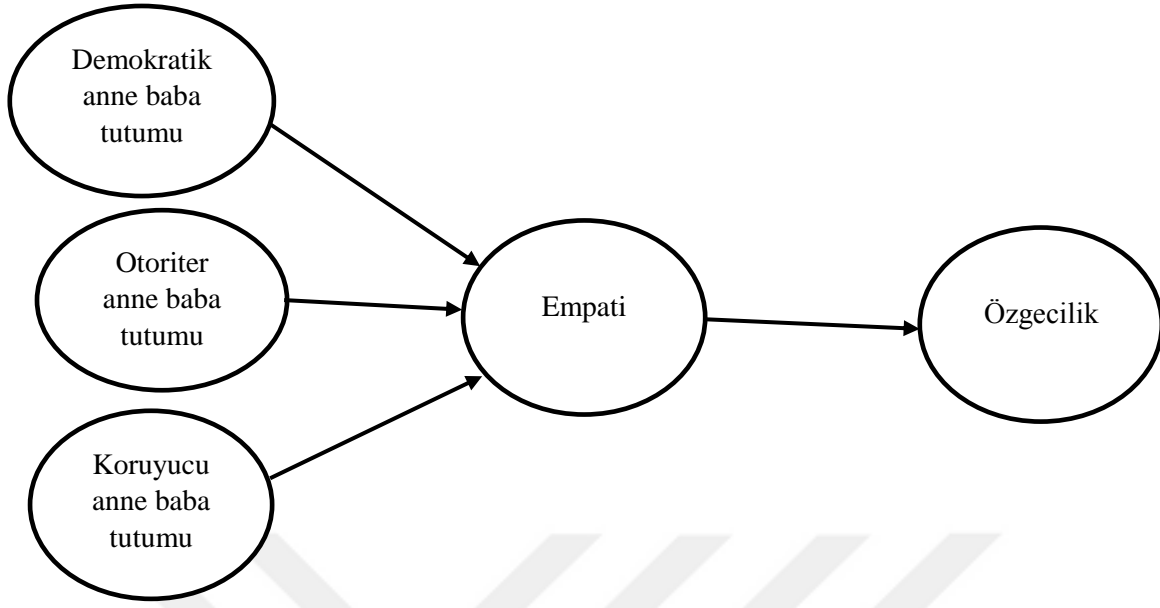
tepkiler vererek ilişkinin ve iletişimin niteliğini arttırmaları pek mümkün değildir. Çünkü bireyin empati kurma becerisi geliştikçe kurduğu kişilerarası ilişkilerden sağladığı doyumun da arttığı görülmektedir. Aksi durumda, iletişimde çatışmalar yaşanmakta ve kişilerarası ilişkilerin niteliği de düşmektedir (Dökmen, 2006). Bu bağlamda, ergen bireylerin arkadaşlarıyla geçirdiği sürenin nitelikli ve doyum sağlayıcı olabilmesi açısından empati önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal hayatta sahip olduğu önem açısından farklı kelimeler ve söz öbekleriyle ifade edilmesine karşın anlatılmak istenen kavramlardan biri özgecildir. Özgeciliğin kavramsal tanımlamalarına ilişkin alanyazın incelendiğinde, ortak vurgulanan husus “maddi veya manevi çıkar ve haz gütmeksizin yapılan davranış” şeklindedir. Bu bağlamda Batson ve diğerleri (1981) özgeci davranışlarda; ilgi çekme, popüler olma, birileri tarafından takdir ya da saygı görme gibi amaçlarla yapılan olumlu sosyal davranış ile hiçbir maddi ödül ya da takdir beklentisi olmaksızın yapılan yardım etme davranışı arasında ayırım yapmak gerektiğini vurgulamaktadır. Bir davranışın özgeci olarak nitelendirilebilmesi için, kişinin herhangi bir ödül beklentisi içerisine girmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda kişilerarası ilişkilerde önemli bir kavram olarak değerlendirilen özgecilik kavramı, hem bireysel hem toplumsal yaşam için ilişkileri önemli ölçüde kolaylaştırdığı görülmektedir (Tekeş ve Hasta, 2015).

Sonuç olarak anne baba tutumları, özgecilik ve empatinin sosyal hayatın birçok alanında duygu, düşünce ve davranışları şekillendiren önemli kavramlar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Söz gelimi özgeci davranışların bulunmadığı, diğer bir deyişle saf çıkarıcı bir sosyal etkileşim anlayışının Türk toplumu gibi kolektif toplumlar başta olmak üzere birçok sosyal doku ve kültürel yapıda sosyal kabul açısından olumsuz bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Aynı şekilde sosyal bir varlık olan insanın herhangi bir kimsenin duygu dünyasını algılayamaması ve başka bir kimsenin gözünden bakabilecek empatik bir eğilime sahip olmaması; tutarlı, kararlı ve güven verici bir ilişkiyi önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu araştırmada da, bireyin aile ortamında algıladığı anne baba tutumunun empatik eğilim ve özgecilik ile olan ilişkisi test edilmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi anne baba tutumları ve empati ile özgecilik arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu kapsamda lise öğrencilerinde demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi anne baba tutumunun empatinin aracılığıyla özgecilik üzerindeki dolaylı etkisini incelemek üzere ilgili literatür çerçevesinde önerilen hipotetik model Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Anne baba tutumlarının özgecilik ile olan ilişkisinde empatinin aracılık rolüne ilişkin oluşturulan hipotetik model

Bu araştırmada, Şekil 1’de belirtilen hipotetik modeli test etmek amacıyla aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

1. Demokratik anne baba tutumu, empatik eğilimi anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
2. Otoriter anne baba tutumu, empatik eğilimi anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
3. Koruyucu anne baba tutumu, empatik eğilimi anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
4. Empatik eğilim özgeciliği anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
5. Demokratik anne baba tutumu, empatik eğilim aracılığıyla özgeciliği anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
6. Otoriter anne baba tutumu, empatik eğilim aracılığıyla özgeciliği anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?
7. Koruyucu anne baba tutumu, empatik eğilim aracılığıyla özgeciliği anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının şekillenmesinde, anne baba tutumları kuşkusuz önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle çocukluk döneminde psikososyal gelişim açısından uygun davranış modelleri sergileyen ebeveynlerin çocukları, sosyal ve empatik

eğilimin daha iyi düzeyde olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Söz konusu araştırmalara aşağıda yer verilmektedir.

Rogers (1983) empati kavramını bir kimsenin algısal dünyasına girmek veya tümüyle var olmak şeklinde tanımlamaktadır. Toplumların geleceğini oluşturan çocuk ve gençlerin sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmalarında kendisine rol-model olacak kimselerin empati kurmaları büyük önem taşımaktadır. Kişiliğin temellerinin atıldığı çocukluk döneminde, ilişkilerinde doyum sağlayabilen, empatik eğilimin iyi düzeyde olduğu ortamlarda büyüyen bir çocuk, uyumlu bir kişilik özelliği geliştirerek özgüveni ve benlik saygısı yüksek bir birey olarak topluma katılabilecektir (Atli, 2008).

Günümüzde bireysel çıkarların temel alındığı anlayışların etkisiyle toplumda bencil tavır ve tutumların arttığı görölmektedir. Bu birey merkezli yaşam biçiminin kaynağını anne ve babaların çocukları yetiştirme anlayışları oluşturmaktadır. Çünkü anne babalar çocuklarını, günümüzde ön plana çıkan bencil ve bireysel çıkarların egemen olduğu anlayışların etkisiyle yetiştirmektedirler. Son yıllarda özgeci davranışların nispeten azalmaya başladığı ve bu durum toplumsal dayanışma olgusunu zayıflattığı görölmektedir. Özgeci davranış eğilimindeki söz konusu azalmanın empati kavramına yüklenen değerdeki azalmayla ilişkilendirmek mümkündür (Elmas, 1998). Bu araştırmada, bireylerde empati ve özgeciliğin gelişmesinde anne baba tutumunun etkili olduğu hipotezi çerçevesinde alan yazında yapılmış çok az sayıda araştırmanın mevcut olduğu görölmüş olup literatürdeki ilgili akademik boşluğa katkı sunulması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak ergen bireylerin sosyal ilişkilerinde, anne baba tutumları, özgecilik ve empati gibi kavramların önemli olduğu görölmektedir. Bu bağlamda; demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumunun her birinin özgecilik ve empati kavramıyla olan ilişkisinin incelenmesinin, söz konusu kavramlara ilişkin bütüncül bir bakış açısının kazanılması açısından önem arz ettiği görölmektedir. Bu çalışma ile birlikte sosyal hayatta ebeveynlerde; benimsedikleri anne baba tutumunun empati ve özgeciliğe etkisine ilişkin oluşturacağı farkındalık; yapılacak yeni araştırmalara ilişkin de bir öngörü oluşturabileceği mevcut araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde mevcut araştırma anne baba tutumları, empati ve özgecilik kavramları arasındaki ilişkiyi ortaya koymasından rehber öğretmenlerinin öğrenci ve velileriyle ilgili yapacağı bireysel ve grup çalışmaları için önemli bir kaynak olabileceği düşünölmektedir.

1.4 Araştırmanın Hipotezi

1. Demokratik anne baba tutumu, empatik eğilimi pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.
2. Otoriter anne baba tutumu, empatik eğilimi negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.
3. Koruyucu anne baba tutumu, empatik eğilimi negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.
4. Empatik eğilim, özgeci davranma eğilimini pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.
5. Demokratik anne baba tutumu, empatik eğilim aracılığıyla özgeciliği pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır.
6. Otoriter anne baba tutumu, empati aracılığıyla özgeciliği negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.
7. Koruyucu anne baba tutumu, empati aracılığıyla özgeciliği negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.

1.5 Sayıtlar

1. Veri toplama aracı olarak kullanılan “Kişisel Bilgi Formu”, “Anne Baba Tutum Ölçeği”, “Empatik Eğilim Ölçeği”, “Özgecilik Ölçeği” sorularına her öğrencinin içtenlikle cevap verdiği varsayılmıştır.
2. Araştırmada ele alınan “Anne Baba Tutumu”, Empatik Eğilim” ve “Özgecilik” kavramlarına ilişkin uygulanan ölçeklerin araştırmanın amacını gerçekleştirmek için uygun formda olduğu varsayılmıştır.

1.6 Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Elazığ ilinde bulunan çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırmada ele alınan “Anne Baba Tutumu”, Empatik Eğilim” ve “Özgecilik” kavramlarına ilişkin bulgular uygulanan ölçeklerden alınan puanlar ile sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Anne Baba Tutumu: Anne ve babaların çocuğun sosyal, psikolojik ve kişilik gelişimlerini etkileyecek şekilde bir birey, nesne ya da çevresel bir duruma karşı olumlu veya olumsuz yönde tepkide bulunma eğilimidir (Yavuzer, 2000).

Empati: Bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onu bilişsel ve duygusal açıdan doğru olarak algılamasıdır (Dökmen, 2006).

Özgeçilik: Birinin başka bir kimseye iyilikle gerçekleştirdiği ve kişinin dışsal dünyadan maddi ve manevi bir doyum sağlamaksızın yaptığı davranış olarak tanımlanabilir (Mateer ve Willover, 1994).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde sırasıyla empatinin tanımı ve tarihçesi, özgeçilik tanımı ve tarihçesi, anne baba tutumu, anne baba tutumu ve empati, anne baba tutumu ve özgeçilik, empati ve özgeçilik ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1 Empatinin Tanımı ve Tarihçesi

Empati, kelime olarak Yunanca kökenli *empathia* kelimesinden türetilmiş olup ve etimolojik olarak "em" ekinin karşılığı "...in içinde, içerde"; "pathia" ekinin karşılığı ise "hissetme" şeklindedir. Sharma'a (1992) göre empati, yazılı kaynak olarak tarihte ilk Aristo'nun "Rhetoric" adlı eserinde yer almıştır. Empati kelimesi, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "duygudaşlık" olarak ifade edilmektedir. Türk Dil Kurumu'nun bu tanımında empati kavramının bilişsel yönünden çok duygusal yönünün ele alındığı görülmektedir (TDK, 2019). Barrette Lennard'e (1981) göre empati kavramına karşılık gelen "einfühlung" kavramını ilk olarak kullanan Lipps, dışarıda bir sanat eserini bütün olarak özümseme, içselleştirme ve absorbe etme şeklinde tanımlamıştır. Empati kavramı Baston ve diğerlerine (1987) göre daha sonra Titchener "einfühlung" Almanca kelimeyi İngilizceye "Empathy" olarak tercüme etmiştir (akt. Dökmen, 1988).

Empati birçok alanda; psikolojiden insan kaynaklarına, sosyolojiden siyaset bilimine, ikili ilişkilerden toplumsal bir olguya kadar adından sıkça söz ettiren bir kavramdır. Bu anlamda empatiye belli bir tanımla başlamanın mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir. Çünkü hem empatiye yüklenen anlam zamanla değişmiş, hem de araştırmacıların empatiye ilişkin ortaya koyduğu tanımlar birbirinden farklılaştığı görülmektedir (Dökmen, 1988). Bir kimsenin durumuna ilişkin duygusal dinamikleri yansıtan hislere sahip olma kapasitesi olarak tanımlanan empati (Hoffman, 2000) duygusal ve bilişsel süreçlerle birlikte çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Zaki ve Ochsner, 2012). 1950'lere kadar empati kavramı ağırlıklı olarak bilişsel nitelikli bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Burada, bir insan karşısındaki insanı anlamak için kendini onun yerine koyarak onu anlamaya çalışması vurgulanmaktadır. 1960'lı yıllarda ise empatinin duygusal yönünün olduğu anlaşılmış olup bilişsel yönünden farklı olarak karşıdaki kişinin duygularını hissetmenin önemli olduğu vurgulanmıştır (Dökmen, 1988).

Empati kavramına ilişkin kavramsal tanımlamayı yapabilmek için öncelikle konunun tarihçesine eğilmek gerekmektedir. Carl Rogers (1975) diğer birçok araştırmacı gibi empatinin tanımını yapmanın aslında pek de kolay olmadığını, kendisinin bile farklı tanımlamalar yaptığını ifade etmiştir. Empati kısaca bireyin kendisini karşıdaki kişinin yerine koyması ve onu anlamaya çalışması şeklinde tanımlanabilir (Rogers, 1983). Dökmen'e (1988) göre empati, kişinin kendini karşıdaki kişinin yerine koyarak onun fenomenolojik dünyasına girmesi, onun duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlamaya çalışması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona ifade etmesi süreci olarak tanımlanabilir. Zahn-Waxler, Hollenbeck ve Radke-Yarrow'e (1984) göre empati, başka birinin duygularını algılayabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Eisenberg ve Strayer'e (1987) göre empati, bir kimsenin duygu durumuna ve bilişsel konumuna cevap olarak ortaya çıkan tepki şeklinde tanımlanabilir.

Dökmen (2006) bir insanın, kendisini karşıdaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak algılaması şeklinde tanımladığı empati kavramını üç temel koşulda değerlendirmektedir.

- a) Empati kuran kişi kendisini karşıdaki kişinin yerine koyarak onun fenomenolojik alanına girmesi gerekmektedir.
- b) Daha sonra karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamak gerekmektedir. Empatinin bilişsel ve duygusal bileşenlerinin bir arada bulunduğu bir iletişim yapısı empatinin temel sayılığını ifade etmektedir.
- c) Son olarak empatiyi kuran kişinin zihninde oluşan şemanın karşıdaki kişiye doğru bir şekilde iletilmesi davranışıdır.

Carl Rogers (1983) empatiye ilişkin ilk tanımında "Empatik olmak veya empati süreci, bir kimsenin içsel referans çerçevesini doğru olarak algılamak, onun duygusal unsurlarını ve anlamlarını o kimse kendisi imiş gibi yaşamak ve bu "imiş gibi" koşulunu mutlaka yerine getirmektir." şeklinde ifade etmektedir.

Empatinin bilişsel ve duygusal iki yönünün bulunduğu konusunda birçok araştırmacının hemfikir olduğu görülmektedir. Bu anlamda Dökmen (1988) bilişsel bileşeni, kişinin karşıdaki kişinin ne hissettiğini anlaması olarak tanımlarken duygusal bileşeni ise ne hissettiğini hissetmektir. Empatinin bilişsel yönüne ilişkin olarak Goleman (1998) bireyin karşıdaki kişinin ne hissettiğini algılayabilmesi için kendi bireysel duyguları ile ilgili öz farkındalığının yüksek olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü "empatinin kökeni öz

bilinçtir; duygularımıza ne kadar açıksak, hisleri okumayı da o kadar iyi beceririz” (akt. Çıplak ve Atıcı, 2016).

Hoffman (1985) empati kavramını iki boyutta değerlendirmektedir. Birinci boyutunda, bir başka kişinin düşünce ve amaçlarına ilişkin sahip olunan ya da algılanan farkındalık söz konusu iken ikinci boyutunda, bir kimsenin duygu durumuna ilişkin olarak algılanan eğilim veya yetenek şeklinde ifade edilmiştir (Kaukiainen ve diğ., 1999). Bu bağlamda Rueckert ve Naybar (2008) empatinin bilişsel yönünü, başka bir kişinin ne düşündüğünü ya da ne hissettiğini bilme yeteneği iken duygusal yönünü gerçekte başka biriyle aynı duyguları deneyimleme yeteneği şeklinde tanımlamaktadır. Empati kavramının kavramsal boyutuna ilişkin olarak yapılan tanımlamalarda bilişsel ve duygusal yönünün birçok araştırmacının üzerinde görüş birliği sağladığı görülmektedir. Ancak Feshbach ve Feshbach (1982) empati kavramının üç temel bileşeninin olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, karşıdaki kişinin duygu durumunu ayırt etme yeteneği; ikincisi, bir başka kişinin rol ve perspektifini algılama yeteneği; üçüncüsü, duygusal kapasite ve duyarlılık (akt. Kaukiainen ve diğ., 1999).

Empatinin olmadığı iletişim sürecinde bireylerin gerçek anlamda birbirlerini anlamaları, bu bağlamda uygun tepkiler vermeleri ve iletişimin niteliğini geliştirebilmeleri mümkün değildir. 1970’lerden sonra Çağdaş Psikolojik Danışma Kuramlarında çok kültürlülüğe duyarlılık bağlamında vurgulandığı üzere bir terapist tarafından danışanın içinde bulunduğu sosyal dokunun ve kültürel yapının anlaşılmasının son derece önem arz ettiği görülmüştür (Dökmen, 2006). Bu durum, empatinin psikolojik danışma oturumlarında temel terapötik becerilerden biri olarak değerlendirilmesi sonucunu ortaya koymaktadır.

2.2 Özgeciliğin Tanımı ve Tarihçesi

Fransız filozof ve sosyolog Auguste Comte, sosyal bilimler terminolojisine bu terimi kazandırmıştır (Britannica Ansiklopedisi, 1967, Cilt 8). Auguste Comte bu terimi İtalyancadaki “altrui” kelimesinden uyarladığı düşünülmektedir. Bu bağlamda özgeciliğe ilişkin ilk tanımlama “Başkaların refahı için bencil olmayan bir dürtü ya da nazar” şeklindedir (Punjvani, 2015). Özgecilik, dışardan ödül beklemeden bir kişiye / kişilere fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü bir davranış olarak tanımlanır (Millon, 2003).

Özgecilik, literatürde prososyal davranış veya yardımsever davranış olarak da tanımlandığı görülmektedir. Özgecilik, yardımsever davranış ve prososyal davranışlar tarih boyunca ahlak felsefesinin çalışma konusu olmuştur. Bu bağlamda Yirminci Yüzyıla kadar özgecilik daha çok yardımlaşma ve birtakım hayır kurumlarının çeşitli alanlarında çalışılan bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Karadağ ve Mutafçılar, 2009). Ancak zaman içerisinde,

felsefeden politikaya, biyolojiden ekonomiye kadar pek çok alanda kullanılan bir kavram olarak özgecilik, hakkında birbirinden oldukça farklı çalışmalar yapılmış ve bu kavram farklı alanlarda farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir (Gönür, 2014).

Özgecilik kavramının tarihçesine bakıldığında, ilk kez Auguste Comte'un "Système de Politique Positive" adlı eserinde kullanıldığı görülmektedir (Hançerlioğlu, 1996). Comte'a göre, özellikle 1789 Fransız İhtilaliyle birlikte bireysel yaşam ve bencilliğin ön plana çıkması ile birlikte toplumda oluşan iktidar boşluğunu gidermek için yeni bir sosyal düzene ihtiyaç duyulmuştur. Yeni toplum düzeninde birey başkaları için yaşayacaktı. Comte'un özgecilik olarak tanımladığı bu yaklaşımda birey, kendisinin tüketebileceği kadar üretiyorsa bencil, başkalarının tüketimini düşünerek üretiyorsa özgecidir (Cevizci, 1999; akt. Gül, 2016).

Özgecilik kavramına ilişkin Osmanlıca sözlük alanındaki kaynaklar incelendiğinde, daha çok "diğergamlık", "diğerkamlık" veya "hasbilik" olarak geçmektedir. Diğergamlık Osmanlıca sözlüklerde "Başkalarını düşünen" şeklinde tanımlanırken hasbilik ise "karşılıksız iş yapma" anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu, 1989; Parlatur, 2006). Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere özgecilik, bireyin başkasına yarar sağlarken kendi benliğinin ötesinde ve üzerinde bir anlayışla herhangi bir şekilde doyum sağlamadan sözlü veya fiili olarak gerçekleştirdiği davranışlardır. Farklı disiplinlerde ele alınan özgeciliğin, tanımı üzerinde bir fikir birliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Aynı şekilde Pozo (2002) özgeciliği, kendine herhangi bir yararı olmadığı, hatta kendi zararına olabilecek, fakat kendi türünün hayatta kalmasına fayda sağlayacak hayvanlar tarafından yapılan davranış olarak tanımlarken Mateer (1993) ise özgeciliği, birinin başkasına iyilikle gerçekleştirdiği, başkalarına yarar sağlayan ve kişinin dışarıdan herhangi bir şekilde ödül beklemeksizin gerçekleştirdiği davranış olarak tanımlamaktadır.

Bireyci kültürlerde, bireyler grubun iç dinamiklerinden duygusal olarak kopukturlar. Bu kültürlerde yetişen bireylerde, ayrışık ve özerk olma başat bir istek olarak öne çıktığı görülmekte olup bu yapılarda kişisel amaçlar, grup amaçlarından önde gelir. Bencillik (egoizm) ve bireysel davranışlar nispeten daha baskın olarak yaşanır. Toplulukçu (kollektif) kültürlerde ise kişinin benliğinin tanımlanması büyük ölçüde iç grup dinamikleriyle gerçekleşir. Burada grubun amaçları daha öndedir. Kişinin davranışları iç grubun istekleri ve normları doğrultusunda belirlenir ve bu minvalde değer kazanır. Sosyal destek sistemi ile karşılıklı ilişkililik durumu, dolayısıyla iç gruba özgü özgecilik (alturist) davranışı baskın olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Özgeciler ile ilgili olarak Psikanalitik Yaklaşım, bireylerin birtakım içsel güdülerden kaynaklı olarak özgeci davranışlarda bulduklarını öne sürmektedir. Burada, bireylerin çocukluk döneminde ahlaki kaygılardan ötürü yaşadıkları baskı ve suçluluk duygusunun paylaşma, işbirliği ve diğer birtakım özgeci davranışlar olarak sosyal hayatta kendini gösterdiği ifade edilmektedir. Bilişsel Yaklaşım'a göre, belli bir entelektüel büyüme veya olgunlaşma düzeyine sahip olan çocukların başka birinin yaşam dünyasını algılayabildikleri noktada temel özgeci davranışlarda bulunabilecekleri ifade edilmektedir. Burada iki temel öğeden söz edilmektedir.

- a) Bir başkasının ihtiyaçlarını doğru bir şekilde yorumlayabilecek zihinsel olgunluğa erişmek,
- b) Bir başkasına fayda sağlamak için yüksek düzeyde bir ahlaki akıl yürütme biçimine sahip olmak (Zahn-Waxler, Hollenbeck ve Radke-Yarrow, 1984).

Sosyal hayatta özgeciler kavramını sosyal psikolojik açıdan ele alan araştırmacılar, bireyci ve toplulukçu kültürler bağlamında konuyu değerlendirdikleri görülmektedir. Bireyci kültürler iç dinamiklerinde birbirlerinden kopuklardır; ayrık ve özerk olma davranışı makul bir istek olarak öne çıkar. Burada kişisel amaçlar grup amaçlarından önce gelmektedir. İnsan davranışları yarar-zarar analizi boyutunda değerlendirilir. Toplulukçu, diğer bir ifadeyle kolektif kültürlerde, kişi kendini tanımlarken ya da toplum tarafından tanımlanırken grubun istekleri ve normatif değerleri ölçüt olarak değerlendirilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Yani toplulukçu kültürlerde özgeciler bir değer olarak yüceltilirken bireyci kültürlerde aksi bir durum söz konusudur.

2.3 Anne Baba Tutumları

Aile kurumuna tarihsel süreç içerisinde bakıldığında hemen hemen tüm toplumlarca önem verildiği görülmektedir. Toplum değerlerinin en çok korunduğu konvansiyonel kurum olarak değerlendirilen aile; toplumsal ve bireysel hayatta denge sağlayıcı roller üstlendiği görülmektedir. Fakat sanayileşmenin gelişmesi ve teknolojideki birtakım yenilikler toplumdaki sosyal dokuya ve aile kurumuna da yansımıştır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş süreciyle birlikte toplumsal yapının değişmesi, öncelikle geniş ailenin çekirdek aile hâline gelişi ve ailenin otorite yapısı dinamiğindeki bazı değişiklikler, ebeveynlerin çocuk üzerindeki süpervizyon konumunu pasifize ettiği görülmektedir (Yağbasan ve İmik, 2006).

Anne baba tutumunun kişiliğin yapısı, sosyal ve psikolojik gelişimi üzerindeki etkisi pek çok araştırmanın konusu olduğu görülmektedir. Özellikle yaşamın ilk yıllarında

uyarıcıların birçoğunun anne baba kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın anne baba tutumu ile ilgili araştırmaların genelde anne tutumu ile ilişkilendirilerek gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmesi, anne tutumunun çocuğun davranışlarında daha belirleyici olduğu kanaatini doğurmuştur (Nichols, 1962). Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalarla çocuğun davranışlarının şekillenmesinde babanın da etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

Ebeveynler; bireylerin yetişmesinde, özgün bir kişilik kazanmasında ve psikososyal açıdan topluma uyumunun sağlanmasında kritik rol oynamaktadır (Bilecik, 2017). Bu bağlamda, dünyada artık ebeveynlerin görevi sadece çocuğunun yemek, içmek, barınmak gibi temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak olmadığı, aynı şekilde çocuğun kişisel gelişimini sosyal sisteme uyum sağlayacak düzeye taşımasında kendisinin model olması gerektiğini vurgulamaktadır (Demir, 2013).

Anne babaların aile içerisinde takındıkları tutum ve tavırların çocukların yetişkinlik dönemindeki sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Nitekim Ayan'a (2007) göre, çocuklarına yönelik şiddet içerikli tutumlar sergileyen ebeveynlerin çocukları, okul ortamında şiddet davranışı uyguladığı saptanmıştır. Aynı şekilde Gordon'un (2000) yaptığı bir çalışmada, anne babaların çocuklarına şiddet içeren davranışlar uygulamasının temelinde, kendi anne babalarından benzer davranışlara maruz kalmak olduğunu ifade etmektedir. Walker ve Henning (1999) anne ve babaların çocuk yetiştirirken birbiriyle ve çocukla olan etkileşim tarzları, çocukların yetişkinlik dönemindeki ahlaki gelişimlerine ilişkin öngörüyü olanaklı kıldığını ifade etmektedirler (akt. Demir ve Kumcağız, 2015). Bireyin sosyal hayata ilişkin tutumlarının gelişmesinde ailenin yadsınamayacak düzeyde önemli olduğu görülmektedir. Zira çocuğun sosyal hayata adım attığı ilk yer ailesidir. Sosyal ilişkilerinde uyum problemi yaşayan çocukların büyük çoğunluğu başarısız anne baba-çocuk ilişkisinin ürünüdür (Üstün ve diğ., 2007).

Anne baba tutumlarının kaç boyutta değerlendirildiğine ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusudur. Anne baba tutumları sosyal dokuya, inanç grubuna, kültürel yapıya, etnik kökene ve daha birçok etkene göre değişebilmektedir. Elmas (1998) anne baba tutumunu "Demokratik", "Otoriter" ve "İlgisiz" olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir. Filiz ve Yaprak'a (2009) göre anne baba tutumları "Demokratik", "Otoriter", "Koruyucu" ve "İhmalkâr" olmak üzere dört boyutta değerlendirilmektedir. Yavuzer'e (1997) göre ise anne-baba tutumlarını yedi boyutta değerlendirmek mümkündür:

- a) Otoriter anne baba tutumu
- b) İlgisiz anne baba tutumu
- c) Serbest anne baba tutumu
- d) Dengesiz ve kararsız anne baba tutumu
- e) Aşırı koruyucu anne baba tutumu
- f) Mükemmeliyetçi anne baba tutumu
- g) Kabul edici, güven verici ve demokratik anne baba tutumu

Kuzgun ve Bacanlı (2005) anne baba tutumlarını; demokratik, otoriter ve koruyucu/istekçi olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir.

2.3.1 Demokratik Anne-Baba Tutumu

Çocukların sosyal iletişimi ve psikolojik gelişimi açısından en uygun anne baba tutumu sevgi ve saygının koşulsuz kabul çerçevesinde gösterildiği demokratik anne baba tutumudur. Demokratik anne baba tutumunda, hem ebeveyn süpervizyonu açısından hem de ihtiyaçların karşılanmasına fırsat verilmektedir. Burada anne babanın davranışları tutarlı, kararlı ve güven verici olduğu görülmektedir. Çocukların sosyal hayatta sorumluluk kazanması anlamında birtakım davranışları sergilemesine izin verilir (Sezer ve Oğuz, 2010). Demokratik anne baba tutumunda, ebeveynler çocuğa ortak bir tutum sergilemektedir. Burada ailecek belirlenen kurallara sadece çocuklar değil anne babalar da uyar ve aile içindeki bütün bireyler eşit haklara sahip oldukları görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2011).

2.3.2 Otoriter Anne Baba Tutumu

Maccoby ve Martin'e (1983) göre kültürel farklılıklara rağmen yaygın tutumlardan biri olarak değerlendirilen otoriter tutumda anne babalar; çocuklarının gelişim düzeylerini, bireysel özelliklerini ve sosyal ihtiyaçlarını dikkate almadan, kendilerinin istedikleri doğrultuda davranışları bekledikleri görülmektedir. Çocuklar anne babanın istedikleri şekilde davranmadıklarında sık sık ceza aldıklarından bu ailelerde büyüyen çocuklarda öfke, kızgınlık gibi duyguları ile düşüncelerini açıkça ifade edememektedir. Bahse konu ortamlarda büyüyen çocukların bağımsız kişilik geliştirmelerinin engellendiği ve olumsuz benlik algısına sahip oldukları görülmektedir (akt. Sezer ve Oğuz, 2010). Otoriter anne baba tutumunda, çocuklara kendini ifade etme fırsatının tanınmadığı ve dıştan denetimli oldukları görülmektedir (Yavuzer, 2000). Bu aile tutumunda, anne babalar katı ve dogmatik düşünceye

sahip olduğundan kendi isteklerinin çocuk tarafından tartışmasız bir şekilde yerine getirilmesini beklemektedirler (Kuzgun, 1972).

2.3.3 Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu

Koruyucu anne baba tutumunda çocuklar, anne babaları tarafından aşırı derecede korunur ve denetlenirler. Çocukların yapmak istedikleri veya yapmakla sorumlu oldukları pek çok şey anne babalar tarafından yapıldığı için çocukların deneyimleyerek öğrenmelerinin önüne geçilir. Her konuda çocuklara gereğinden fazla müdahale edilerek çocukların ileriki yaşantılarında benlik saygısı ve özgüven alanında problem yaşadıkları görülmektedir. Sonuç olarak bu aile tutumunda yetişen bireyler kendi başına karar veremeyen, risk alamayan bağımlı kişiler olmaktadır (Baumrind, 1966). Ailesi tarafından aşırı derecede korunan çocukların benlik saygısı ve özgüven seviyesinin düşük olduğu, isteklerini ağlayarak yerine getirtmek isteyen ve inatçı özellikleri oldukça ağır basan bireyler oldukları görülmektedir (Navaro, 1989). Bu tutumda, anne babalar çocukların eğitim ve sağlık başta olmak üzere birçok alanda ihtiyaçlarını karşılamak için oldukça güvensiz, titiz ve saplantılı davrandıkları görülmektedir (Yörükoğlu, 1990).

2.4 Anne Baba Tutumu ile Empati Arasındaki İlişki

Literatür incelendiğinde, yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunda anne baba tutumu ile empati arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin nitelik ve düzeyi değişkenlik göstermekle birlikte ilişkinin yönü ve anlamlılığı büyük ölçüde tutarlı olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda Trommsdorff (1991) tarafından yapılan bir çalışmada, demokratik anne baba tutumuna sahip, iletişim becerileri iyi düzeyde olan annelerin çocuklarının empatik eğiliminin de yüksek çıktığı görülmektedir.

Çocukların empatik eğilimi kazanması sürecinde anne babalarını rol model aldıkları (Radke-Yarrow, Zahn-Waxler ve Chapman, 1984; akt. Trommsdorff, 1991) ve çocuk yetiştirilmede takınılan tavır ve tutumlar çocukların empatik eğilimleri ile yüksek derecede ilişkili olduğu görülmektedir (Barnett, 1987). Bu bağlamda, demokratik anne baba tutumunda ebeveynler, çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlı oldukları görülmektedir (Pekşen-Akça, 2012). Ebeveynlerin çocukların ihtiyacına karşı duyarlılığı, empatik eğilimin gelişmesinde önem arz etmekte olup ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarını algılama çabası, çocukta empatik becerilerin gelişmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir (Rothbaum, Weisz ve Snyder, 1982).

Çocuk, bireysel veya toplumsal sonuçları olabilecek davranışlarda bulunurken anne babasını rol model almaktadır. Otoriter anne baba tutumunda; çocuğun istenilen davranışlara

itaat etmesi veya istenmeyen davranışların ortadan kaldırılması sürecinde cezaya sıklıkla başvurulduğu görülmektedir (Yıldız, 2004). Bu noktada Hoffman (1975) empatinin gelişimi sürecini büyük ölçüde ebeveyn disiplinine yani otoritesine bağlamaktadır. Ancak Hoffman (1994) başka bir araştırmasında, toplumun normatif değerlerinin içselleştirilmesi sürecinde, çocuğun dikkatini cezadan ziyade başkalarının davranışlarından nasıl etkilendiğine odaklanmasını vurgulamaktadır. Bunun kendi kendini kontrol, akıl yürütme ve empatik eğilimin gelişimine yardımcı olduğu görülmektedir (akt. Smith, Lindsey ve Hansen, 2006). Başka bir deyişle, çocuğun sosyal hayatta davranışlarının bireysel sonuçlarından çok, başkaları için ifade ettiği anlama ilişkin duyarlılık kazanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Çocuğa sorumluluk bilincini kazandırmaya yönelik olarak rol model olan ve davranış değiştirmede cezayı aracı rol olarak kullanmayan ailelerin çocuklarında empatik eğilimin daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür (Krevans ve Gibbs, 1996). Hower ve Edwards (1979) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynleri tarafından kabul gören ve nispeten daha az kontrol mekanizmasının işlettiği üniversite öğrencilerinde, empatik eğiliminin yüksek düzeyde olduğu gözlenmiştir. Bu noktada, Yavuzer (2000) katı kuralların olduğu, baskı ve itaat kültürünün hükmettiği ebeveyn tutumu olarak tanımladığı otoriter anne baba tutumunda, empatik eğilimin düşük olduğu ifade edilebilir.

Yakın geçmişte, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalarda empatinin bilişsel ve duygusal gelişim süreçlerinde, ebeveynlerin öncül ve başat bir faktör olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu araştırmaların çoğunda, çocuklarda empatik eğilimin gelişiminin, aile ortamındaki sıcaklık, şefkat ve ebeveyn desteği ile kolaylaştırıldığı belirtilmektedir (Barnett, King, Howard ve Dino, 1980; Eisenberg ve Mussen, 1989). Henry, Sager ve Plunkett'nın (1996) çalışmasında, ebeveynlerini destekleyici olarak algılayan ergenlerin daha yüksek empatik eğilime sahip olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan hareketle demokratik anne baba tutumundaki tutarlı, kararlı ve güven verici iletişim anlayışının ergen ve yetişkinlerde empatik eğilimin gelişmesinde önem arz ettiği görülmektedir. Çünkü Gander ve Gardiner (2010) demokratik anne baba tutumunda, ebeveynlerin çocuklara yol gösterici olması ve güven verici iletişim anlayışı, çocukların başkalarının sorun alanlarına karşı duyarlı olmasını sağlamaktadır.

Koestner, Franz ve Weinberger (1990) tarafından yapılan boylamsal araştırmada, anne babaların beş yaşındaki çocuklardaki anne baba tutumunun, bu çocukların 30'lu yaşlardaki empatik eğilimini yordadığı ortaya konmuştur. Başka bir deyişle, orta yetişkinlik dönemindeki empatik eğilimin önemli kaynaklarından birinin çocukluk dönemindeki anne baba tutumlarıdır. Hoffman'a (1981) göre, sempatik duyguların ifade edildiği anne baba

tutumunda yetişen çocukların, başka kimselerin yaşadıkları problemlere ilişkin empatik eğilimler sergiledikleri gözlenmektedir. Bu bağlamda, demokratik tutuma sahip ebeveynlerin sıcak, ilgili ve sevecen olmaları (Yılmaz, 2000) gerçeğinden hareketle, söz konusu tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların empatik eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Çocuklarının duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına karşı duyarlı olan ebeveynlerin çocuklarının daha nitelikli bir iletişim ile sıcak ilişkilerinin olduğu ve gelişmiş empatik eğilime sahip olduğu görülmektedir (Strayer ve Roberts, 2004). Aynı şekilde, çocukların ihtiyaçlarını doğru bir şekilde algılayıp cevap veren ebeveynlerin çocuklarının, sosyal ilişkilerinde iyi düzeyde empatik eğilimde buldukları gözlemlenmektedir (Dunn ve Brown, 1994). Ebeveynleri tarafından sıkı bir disiplin ile yetiştirilen ve istekleri sürekli reddedilen çocukların başka kimselerin zorluklarına karşı duyarsız olduğu görülmektedir (Main ve George, 1985). Ayrıca genellikle sert ve duygusal açıdan ihmal edici ailelerde yetişen çocukların başkalarının duygularını tanımlamakta güçlük yaşadığı ve daha az empatik eğilime sahip olduğu bilinen bir gerçektir (Cohen ve Strayer, 1996). Aynı şekilde Schaffer, Clark ve Jeglic (2009) tarafından yapılan araştırmada, otoriter anne baba tutumu ile empati arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmalardan elde edilecek ortak sonuç, empatinin otoriter anne baba tutumu ile negatif, demokratik anne baba tutumu ile pozitif yönde farklılaştığı görülmektedir.

Hastings, Zahn-Waxler, Robinson, Usher ve Bridges (2000) tarafından yapılan araştırmada, katı ve cezalandırıcı olan, tutarlı kurallar koymayan ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına cevap vermeyen ebeveynlerin çocuklarının, başkalarının duygusal yoğunluğunu algılamada güçlük yaşadığı görülmektedir. Malti, Eisenberg, Kim ve Buchmann (2013) tarafından yapılan araştırmada, çocuklarının sevgi ihtiyacını karşılayan ve günlük yaşamda destekleyici olan anne baba tutumunda yetişen çocukların, başkalarının duygu durumunu ve ihtiyaçlarını daha iyi düzeyde algıladıkları görülmektedir. Aynı şekilde Romero-Martinez (2013) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından sürekli reddedilen çocukların, yetişkinlik döneminde düşük empatik eğilimlere sahip oldukları ve şiddet içeren davranışlara başvurdukları görülmektedir. Bu bağlamda demokratik anne baba tutumunda koşulsuz sevginin olduğu, destekleyici tutumların öne çıktığı (Yavuzer, 2000) görülmekte olup söz konusu ailelerde yetişen çocukların empatik eğilimlerinin iyi düzeyde olduğu, reddedici anne baba tutumunda yetişen çocukların düşük empatik eğilimlere sahip olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Eisenberg (1986) anne baba tutumlarının çocukların empatik eğilimlerinin ortaya çıkmasında veya yok olmasında önemli bir etken olabileceğini ifade etmiştir (akt. Guo ve Feng, 2017).

Motta, Falcone, Clark ve Manhaes'ın (2006) çalışmasında; çocuğa temel güven duygusunun kazandırıldığı, koşulsuz sevgi ve kabul iletileri ile olumlu ebeveynlik uygulamalarının ilkökul dönemindeki çocuklarda, empatik eğilimin gelişiminde önemli olduğu ortaya konmuştur. Benzer şekilde Koestner, Franz ve Weinberger (1990) tarafından yapılan boylamsal bir araştırmada, anne baba tutumu ile çocuklardaki empati düzeyinin anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak anne baba tutumu ile empati arasındaki ilişkiye dair yapılan çalışmalarda, demokratik anne baba tutumu ile empati arasında genel olarak pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ancak otoriter anne baba tutumu ile empati arasında genel anlamda negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

2.5 Anne Baba Tutumları ile Özgecilik Arasındaki İlişki

Ebeveynlik, bir çocuğun bebeklikten yetişkinliğe kadar fiziksel, duygusal, sosyal ve entelektüel gelişimini güçlendirme ve destekleme sürecidir. Bu anlamda anne baba yetiştirme tarzları, sosyal gelişimden akran iletişimine ve akademik başarıdan çocukların ahlaki yargılarına kadar etkin ve kalıcı etkiler oluşturmaktadır (Bornstein ve diğ., 2007). Çocuk yetiştirme tarzı olarak ebeveynlik, çocuğu topluma ve kültürel yapıya hazırlamak için birlikte veya birbirinden bağımsız anne ve babanın sorumluluğunu ifade eder (Veenes, 1973; akt. Chowdhury ve Mitra, 2015). Bu bağlamda, ebeveynler çocuklarda prososyal davranışların teşvik edilmesinde ve desteklenmesinde önemli derecede rol oynamaktadır ve çocuklarının toplum tarafından kabul edilmelerini sağlayacak bir davranış biçimini yapılandırması için çocukları motive etmeye çalışmaktadır. Bu anlamda, paylaşma, bağış yapma, yardım etme ve işbirliği yapma gibi özgeci davranışlar doğanın varoluşsal bir gerçeği olarak değerlendirilip ebeveynlerin çoğu çocuklarının buna benzer davranışlar sergilemesini istemektedir (Chowdhury ve Mitra, 2015).

Anne baba tutumu ile özgecilik arasındaki ilişkiye dair yapılan pek çok çalışmada, demokratik anne baba tutumu ile özgeciliğin pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Örneğin Kuncze ve Shaver (1994) tarafından yapılan araştırmada demokratik anne baba tutumunda yetişen bireylerin, romantik partnerlerinin ihtiyaçlarına daha duyarlı ve duygusal destek sağlama konusunda daha yüksek hassasiyete sahip oldukları gözlenmektedir.

Yakın geçmişe kadar anne baba tutumlarının özgecilik ile olan ilişkisini dair yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olduğu ve söz konusu araştırmaların daha çok deneysel ekonomik paradigmlar üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda; anne babalar, çocukları olumlu sosyal davranışları teşvik etmenin yanı sıra anti sosyal davranışlarını da engellemeye çalışan ilk ve önemli sosyal model kaynağı olarak

değerlendirildiği görülmektedir. Bu kapsamda anne baba tutumunun her bir ebeveyn için ayrı bir şekilde araştırıldığı bir çalışmada, her iki ebeveynde de aşırı korumacı tutumun özgeci davranış ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Guo ve Feng, 2017).

Elmas'ın (1998) anne baba tutumları ile özgecilik arasındaki ilişkiye dair yaptığı araştırmada; demokratik anne baba tutumunun özgecilik ile pozitif yönde anlamlı bir şekilde farklılaştığı, otoriter ve ilgisiz anne baba tutumu ile özgecilik arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

2.6 Empati ile Özgecilik Arasındaki İlişki

Empati ile özgeciliğin ilişkisi üzerine Batılı kaynaklarda “Empati ve Özgecilik Hipotezi” başlığı altında çok sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Empati ve Özgecilik Hipotezi'ne ilişkin ilk çalışmayı Batson'ın 1980'lerde “Sosyal Psikolojik Teoriler” üzerine yaptığı çalışmada görülmektedir. Bu çalışmada yardım etme davranışı ile özgeciliğin temel motivasyon kaynakları üzerinde birtakım değerlerden söz edildiği görülmektedir (Fahrenwald ve diğ., 2005). Empati ve Özgecilik Hipotezi'ne göre, tam bir özgeci davranışın sosyal hayatta ve insan ilişkilerinde sıklıkla kendine yer bulduğu, ancak bu durumun çoğu zaman potansiyel yardım edici için doğrudan empatik bir eğilimi içermemektedir. Bu noktada, özgecilik empatinin duygusal deneyimine dolaylı bir tepki olarak meydana gelen pro-sosyal bir davranış olarak tanımlanabilir (Batson, 1990).

Sosyal Psikoloji Teorisi'nde özgecilik, sosyal ilişkilerde ilk ve en önemli motivasyon kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Batson, Turk, Shaw ve Klein, 1995). Empati ve Özgecilik Hipotezi'nde ise sorulan ilk teorik soru yardım etme davranışında bulunan bir kimsenin kişisel, duygusal ve psikolojik bir kazanımının olup olmadığıdır. Bu noktada, Geleneksel Evrimsel Psikoloji bir kimseyi yardım etmeye motive eden temel kaynağın aslında hedonizm yani hazcılığın olduğunu öne sürmektedir (Cialdini ve diğ., 1997). Empati ve Özgecilik Hipotezi ise evrimsel bakış açısının aksine bireyi yardım etmeye motive eden kaynağın, duyulan hazın ötesinde bir kimseye ihtiyacını hissederek saf ve katıksız yarar sağlama davranışı olduğunu ifade etmektedir (Batson ve diğ., 1991). Diğer bir ifadeyle bir başka kimse ile empati kurarak yani bilişsel ve duygusal yoğunluğunu hissederek herhangi bir doyum sağlamadan yapılan özgeci bir davranış biçiminin söz konusu olabileceği ifade edilmektedir.

Einolf'e (2006) göre empati ile özgecilik arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmaların birçoğu laboratuvar ortamında, çok az bir kısmı sosyal ilişkilerin gerçekleştirildiği doğal ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Darley ve Batson'ın (1973) empati ile özgeciliğin ilişkisini yordayan önemli araştırmalardan biri olan “Good Samaritan” adlı araştırmada, hızlı ve

refleksif davranışlarda, empatik ve özgeci eğilimlerin ilişkisinden söz etmenin olanaksız olduğu ifade edilmektedir. Yani anlamlı bir empati-özgecilik ilişkisinden söz edebilmek için sağlıklı bilişsel bir süreçten söz etmek gerekmektedir. Empati ile özgeciliğin ilişkisini araştıran modern araştırmalardan biri olarak değerlendirilen Bethlehem ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, başkasına yardım etme davranışında özgecilik kavramına, empatinin anlamlı düzeyde pozitif yönde aracılık ettiği görülmektedir.

Empati, ahlaki gelişimin öncüsü olarak kabul edilir ve yüksek düzeyde empatik eğilime sahip çocukların daha az saldırganlık gösterdiği, başka insanların yaşam alanı ve ihtiyaçlarını analiz ederek sosyal davranışlar sergiledikleri ve daha ileri düzeyde bir ahlaki yargılama yeteneklerine sahip oldukları görülmektedir (Mehravian, Young ve Sato, 1988). Özgeci davranışlar, dışarıdan herhangi bir ödül beklemezsizin gerçekleştirildiği için (Pozo, 2002) söz konusu davranışlarda ileri düzeyde bir ahlaki yargılama ve sosyal duyarlılığın olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, empatik eğilim ile özgeci davranış arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

McCamant (2006) özgeciliği, kişinin kendisine açık bir şekilde yararı dokunmayacak davranışların doğasını tanımlarken kullandığı, empatiyi ise bir başkasının psikolojik deneyimlerini tanımlamasına olanak tanıyan gerçek duygusal bir tepki olarak tanımladığı görülmektedir. Başkasının duygusal ve bilişsel yoğunluğunu algılayabilme yeteneği olarak tanımlanan empatinin, özgeci davranışlar ile ilişkisi diğer türler için de geçerli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, birtakım hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda, hayvanların fiziksel ve duygusal sorunlardan acı çekmekte olan bir canlıyı acıdan kurtarma ve rahat bir ortam sağlama yönünde bir güdüye sahip oldukları görülmektedir (Zahn-Waxler, Hollenbeck ve Radke-Yarrow, 1984).

Literatürde empati ile özgeciliğin önemli düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak gerçek hayatta söz konusu ilişkinin varlığını sürdürmediği durumlar da mevcuttur. Söz gelimi Almanya'da Nazi Rejimi'nin iktidarda olduğu dönemlerde, doktorların bazı hastaları hastaneye kabul etmemeleri, hatta yasal gerekçelerle ötenazi ile ölüme mahkûm edilen kişilere dair herhangi bir müdahalede bulunmamaları; empatik eğilimin kültürel, yasal veya başka gerekçelere bağlı olarak özgeci davranışlarla sonuçlanamayabileceğini göstermektedir (Bethlehem ve diğ., 2017).

Bloom (2014) gerçek hayatta empatinin özgecilik ile olan ilişkisini şu örneklerle açıklamaktadır. Bir kimsenin küçük bir çocuğu kurtarmak için yüksek risk alarak derin sulara atılması veya hiç tanımadığı bir çocuğun -kendisinden istenmediği halde- korkusunu yenmesi

için yanında bir müddet kalması, özgeci davranışa yoğun bir empatik eğilimin eşlik ettiğini göstermektedir.

Bazı araştırmacılar empati kavramını; başkasının iyilik halini, kalite dünyasını arttırmaya yönelik içsel motivasyon kaynağı olarak değerlendirirken, bazı araştırmacılar da söz konusu motivasyonun özgecilikten kaynaklandığını ifade etmektedir. Son tahlilde, empati ve özgecilikte ortak olarak maddi kazanç veya psikolojik doyumunu sağlamanın ötesinde, başka bir kimseye yarar sağlamaya yönelik motivasyonu içerisinde barındıran duygusal ve bilişsel bir süreç söz konusudur (Batson ve diğ., 1988). Yapılan pek çok çalışmada, empatik eğilim düştükçe yardım etme davranışının tutarlı ve dramatik bir şekilde düştüğü gözlemlenmektedir. Empatik eğilimin yüksek olduğu kişiler, acı çeken kişilerin bulunduğu fiziksel ortamdan uzaklaştırılmasına ve böylece empatik uyarılma düşürülmesine rağmen söz konusu kişilerde yardım etme güdüsünün yüksek olduğu görülmektedir (Batson, Fortenbach, McCarthy ve Varney, 1986). Diğer bir deyişle yüksek düzeyde empatik eğilimli kişilerde, biyolojik uyarılma kontrollü bir şekilde azaltılmasına rağmen herhangi bir çıkar sağlamadan yardım etme davranışında –diğer bir ifadeyle- özgeci davranışta bir azalma olmadığı görülmektedir.

Geçmişte yapılan araştırmalar, empatinin bilişsel değerlendirme süreçleriyle birlikte paylaşımı ve sosyal dayanışmayı etkileyen çok bileşenli bir süreç olduğunu göstermektedir (Decety ve Jackson, 2004; Hein ve Singer, 2008). Özgeci davranışlarda, dışardan herhangi bir ödül beklemeden ve doyum sağlamadan gerçekleştirilmesi (Kumru ve diğ., 2004), empati kavramının sosyal dayanışma gibi özgeci davranışlardan bağımsız bir şekilde ele alınamayacağını göstermektedir. Belirli koşullar altında insanların olağanüstü düzeyde empatik ve özgecil davrandıkları görülmektedir. Söz konusu düzeyde gerçekleştirilen özgeci davranışlarda, başka bir kişinin duygu dünyasına ilişkin yüksek düzeyde bir farkındalığın oluştuğunu ortaya koymaktadır (Aron ve diğ., 2004). Yani yüksek düzeyde özgeci davranışlarda, yoğun empatik bir eğilimin olduğunu söylemek mümkündür.

Günlük yaşamda, insanların özgeci davranışlarda ve empatik eğilimlerde bulunan insanlarla güven ilişkisi kurdukları görülmektedir (Eisenberg ve Miller, 1987). Örneğin, muhtaç bir birey için empatik eğilim gösteren kişilerin; fazla zamanlı olarak gönüllü olmak, para bağışlamak, sıkıcı veya acı verici görevler almak dâhil iyi düzeyde özgeci davranışlarda buldukları görülmektedir (Batson, Chang, Orr ve Rowland, 2002). Bu durum sosyal hayatta, empati ile özgeci davranışların benzer duygu ve düşüncelerin yaşandığı durumlarda, bir arada bulunduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Stephan ve Stephan (2001) tarafından yapılan araştırmada, empatik eğilimin azaldığı bireylerde, grup içi sorunları iyileştirmedeki duyarsızlığın yanı sıra, grup dışı düşmanlığı da motive edebileceği görülmektedir. Bu

bağlamda, sosyal yaşamda barışın inşası ve çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinde, empatik eğilimler ile özgeci davranışa ilişkin motivasyon kaynaklarının güçlendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir (akt. Bruneau, Cikara ve Saxe, 2017).

Empatik eğilimli çocuklar, başkalarının bireysel dünyasına ilişkin duygu durumunu iyi düzeyde algılayabildikleri görülmektedir. Bu durum etkili ikili iletişim ve diğer sosyal becerileri olumlu etkileyip, kişinin özgeci davranışlar da bulunmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir (Miller, Johnston ve Pasalich, 2014).

2.7 Anne Baba Tutumlarının Özgecilikle Olan İlişkisinde Empatinin Aracılık Rolü

Anne baba tutumlarının özgecilik ile olan ilişkisine dair araştırmalarda, bireyin empatik eğiliminin söz konusu ilişkiyi ne ölçüde etkilediğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Guo ve Feng, 2017). Bu bağlamda, yapılan deneysel araştırmalar, anne baba tutumlarının çocukların empatik eğilimi ile önemli düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Kanat-Maymon ve Assor, 2010). Aynı şekilde algılanan anne baba tutumları çocukların özgeci davranış ile ilişkili olduğu görülmekte olup bu ilişkiye empatik eğilimin aracılık edebileceği gözlenmektedir (Guo ve Feng, 2017).

Fosse ve Holen (2002) tarafından yapılan araştırmada, reddedici ve aşırı koruyucu anne baba tutumu gibi olumsuz anne baba tutumlarının, çocuklarda birtakım empatik ve sosyal becerilerin gelişimini olumsuz etkilediği ve bu durumun çocuklarda özgeci davranışa zarar verdiği ifade edilmektedir. Anne baba tutumları, özgecilik ve empatinin ikili ilişkisine dair gerçekleştirilen çalışmalar, anne baba tutumları ile özgecilik arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolünü bir ölçüde ortaya koymaktadır. Mevcut araştırma, söz konusu değişkenler arasında doğrusal ve dolaylı etkiyi ortaya koymaktadır.

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde anne baba tutumu, özgecilik ve empati kavramlarına ilişkin olarak yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Ülkemizde anne baba tutumlarıyla ilgili çalışmaların son yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Anne baba tutumu, özgecilik ve empati kavramlarını ilişki olarak ele alan çok sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Aşağıda anne baba tutumu, özgecilik ve empati kavramlarına ilişkin yapılan toplam 14 çalışmaya yer verilmiştir.

3.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Arpacı ve Özmen (2013) tarafından hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilimlerini geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada, özgecilik ve empati arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu Celal Bayar Üniversitesi Sağlık

Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde okumakta olan 348 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Hemşirelik öğrencilerinde özgeci davranışlar ile empatik eğilimleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Çetin ve Güngör Aytar'ın (2012) anne baba tutumları ile empatik eğilim düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında, örneklem grubu olarak 2006-2007 eğitim-öğretim yılında, Ankara ilindeki resmi ilköğretim okulları arasında 197 kız, 220 erkek olmak üzere toplam 417 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin empatik eğilim düzeyi puanı ile anne baba tutum ölçeği puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, tüm ilişkilerin negatif (-0.20, -0.15, -0.20, -0.23) ve anlamlı olduğu ($P < 0.01$) görülmektedir. Empatik eğilim-otoriter anne tutumu ve empatik eğilim-otoriter baba tutumu arasında aynı düzeyde ($r = -0.20$) ilişki varken empatik beceri-demokratik anne tutumu arasında ($r = -0.15$) düzeyinde ve empatik eğilim-demokratik baba tutumu arasında ($r = -0.23$) düzeyinde ilişki olduğu saptanmıştır.

Yılmaz'ın (2009) gerçekleştirdiği çalışma, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Bursa 1. ve 2. Çocuk Mahkemesinde ve diğer mahkemelerde yargılanan 83 suça sürüklenen ve ilköğretim ve liseye devam eden 100 suça sürüklenme öyküsü bulunmayan 14-18 yaş arası toplam 183 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Demokratik anne baba tutumu ve koruyucu istekçi anne baba tutumu ile suça yönelme puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu, otoriter anne baba tutumu ile suça yönelme puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca empati ile suça yönelme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Önder ve Gülay (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, annelerin kabul-red düzeyi ile çocukların empatik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu, Üsküdar ilçesi'nde bulunan çeşitli ilköğretim okullarına devam eden 205 kız, 182 erkek olmak üzere toplam 387 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonucuna göre annelerin kabul red puanları ile çocukların empati puanları arasında, çok düşük ve anlamlı olmayan bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Elmas (1998) ergenlik döneminde, anne baba tutumu ile özgecilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 450 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Demokratik anne baba tutumu ile özgecilik arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($p < .01$) ilişki bulunmuştur. İlgisiz ve otoriter anne baba tutumu ile özgecilik arasında önemli düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Guo ve Feng (2017) Çin öğrencilerinde algılanan anne baba tutumları ile empati ve özgeci davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 241'i erkek 253'ü kız olmak üzere

toplamda 494 ilköğretim öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına karşı sıcak, tutarlı ve makul düzeyde reddetme davranışı sergilemeleri durumunda, çocukların daha çok empatik eğilime sahip oldukları ve özgeci davranışlarda bulunma konusunda daha güçlü motivasyon kaynaklarına sahip oldukları görülmektedir.

Bethlehem ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, doğal hayatta empatinin özgeciliği yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu, yaşları 18 ile 77 arasında değişen 19'u erkek 18'i bayan olmak üzere toplamda 37 katılımcı oluşturmaktadır. Gerçek yaşam koşullarında empatik eğilimin, pek çok özgeci davranışlar için önemli ve pozitif bir yordayıcı gücünün olduğu gözlenmiştir. Empatinin yardım etme davranışı başta olmak üzere birçok özgeci davranışların temel motivasyon kaynaklarından biri olduğu görülmüş olup birçok araştırmmanın aksine karşılık beklemeden birine yarar sağlama davranışının erkeklerde bayanlara kıyasla daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Klimecki, Mayer, Jusyte, Scheeff ve Schöenberg'in (2016) çalışmasında, empatinin sosyal ve ekonomik yardımlaşma gibi özgeci davranışları etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu, yaş ortalaması 23.72 olan 31'i kadın 19'u erkek olmak üzere toplamda 50 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde; empatinin özgeci davranışları önemli ölçüde arttırdığı ve empatik eğilimin yarar gözetmeden paylaşma davranışının % 40'ını yordadığı gözlenmiştir. Bu veriler, bazı empatik eğilimlerin özgecilik için kilit bir itici güç ve önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir.

Punjvani (2015) yaş aralığı 13-19 arasında değişen 30'u kız 30'u erkek olmak üzere 60 kişilik örneklem grubuyla özgeci davranışlar üzerinde ailenin aylık geliri ve anne baba tutumlarının etkisini incelemiştir. Çocukların duygusal ihtiyaçlarına karşı son derece duyarlı olan belirgin ve tutarlı sınırlar koyan, cezanın davranış değiştirmede araç olarak kullanılmadığı (authoritative parenting style) anne baba tutumunda yetişen çocukların yüksek düzeyde özgeciliğe sahip oldukları görülmektedir. Ancak izin verici anne baba tutumu ile ebeveynleri tarafından buyurgan ifadelerin sıkça kullanıldığı, cezanın davranış değiştirmede bir araç olarak ele alındığı (authoritarian parenting style) anne baba tutumunda yetişen çocukların, düşük düzeyde özgeciliğe sahip oldukları görülmektedir.

Antonopoulou, Alexopoulos ve Maridaki-Kassotaki (2012) tarafından yapılan araştırmada, ergenlik öncesi dönemde bulunan 190 çocuk üzerinde anne baba tutumlarının empati ve özsaygı ile olan ilişkisi incelenmiştir. Katı kuralların olduğu veya hiçbir kuralın olmadığı ebeveyn yetiştirme stillerinde yetişen bireylerde, ilgili anne baba tutumları ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani anne baba tutumlarından izin

verici anne baba tutumu ile otoriter anne baba tutumunun empati ile anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı gözlenmiştir.

Schaffer, Clark ve Jeglic (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, antisosyal davranışların gelişiminde ebeveynlik stilleri ile empatinin rolü incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 244 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Empatinin duygusal ve bilişsel bileşenlerinin ele alındığı araştırmada; izin verici anne baba tutumunun duygusal empati ile negatif yönde anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu, otoriter anne baba tutumu ile duygusal empatinin anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı gözlenmiştir. Aynı şekilde, izin verici anne baba tutumunun bilişsel empati ile negatif yönde anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu, otoriter anne baba tutumu ile bilişsel empatinin anlamlı bir ilişkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Carlo, McGinley Hayes, Batenhorst ve Wilkinson'ın (2007) ebeveynlik stilleri ve uygulamaları ile ergenlerde sempati, prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma, % 69'u kız, % 31'i erkek olmak üzere toplamda 233 ergen birey üzerinde gerçekleştirmiştir. Anne babaların çocukları yetiştirirken benimsedikleri olumlu davranış modellerinin birçok prososyal davranış biçimi ile pozitif yönde anlamlı ilişkili iken özgecilik ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu beklenmedik sonuç, özgeciliğin diğer prososyal davranış biçimlerinden farklı olarak başka bir kimsenin doğrudan bireysel çıkarları ile ilişkili olması ile açıklanabileceği ifade edilmiştir.

Strayer ve Roberts'in (1989) Kanadalı 51 aile üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, anne ve babalarda bulunan empatik eğilim ile çocuklarında bulunan empatik eğilim arasında sadece 0.03'lük bir korelasyon olduğu belirtilmiştir. Ancak, ebeveyn ve çocuklarda bulunan empatik eğilim arasında ilişki olduğunu gösteren en güçlü araştırmalardan biri, Trommsdorf'un (1991) 33 Alman anne-çocuk örnekleminde 0.61 düzeyinde korelasyonun ortaya çıktığı araştırmadır.

Batson, Duncan, Ackerman, Buckley ve Birch (1981) tarafından Kansas Üniversitesi psikolojiye giriş dersini almakta olan 48 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, empatik eğilimin özgeci davranışlar için olumlu bir motivasyon kaynağı olup olmadığı incelenmiştir. Elektroşokların da kullanıldığı deneysel araştırmada, empatik eğilim “düşük-yüksek” şeklinde, özgeci davranışlar da “kolay-zor” şeklinde tasnif edilmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde, yüksek empatik eğilimli kişilerin zor durumda bulunan kurbanlara (elektroşok verilen öğrencilere) karşı kurulan empatinin birtakım egoist motivasyonlardan ziyade özgeci davranışları harekete geçirdiği gözlenmiştir.

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması süreci ile verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

4.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, lise öğrencilerinde anne baba tutumları, özgecilik ve empati kavramlarının tam ve kısmi aracılık etkisini ortaya koymaya çalışan korelasyonel bir çalışmadır. Araştırmada test edilmek üzere oluşturulan modeller kapsamında, lise öğrencilerinde anne baba tutumları, özgecilik ve empati arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde korelasyonel araştırma modeli kullanılmıştır. Korelasyonel araştırma, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçladığı gözlenmektedir (Karasar, 2010). Fraenkel ve Wallen'a (2006) göre korelasyonel araştırmada var olan bir durum içerisinde araştırmacının müdahalesi olmadan mevcut değişkenler arasındaki ilişkinin saptanması amaçlanmaktadır. Ayrıca araştırmada verilerin toplanmasında tipik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tipik örnekleme yönteminde farklı yapıdaki örneklem grupları içerisinde evreni iyi düzeyde temsil eden bir çalışma grubunun seçilmesi söz konusudur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Araştırmada test edilmek üzere iki model belirlenmiştir. İlk modelde, demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumunun özgecilik ile olan ilişkisinde empatinin tam aracılık etkisi incelenmiştir. İkinci modelde, demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgecilik üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu çalışmadaki yapısal eşitlik modeli Kline (2015) gibi birçok araştırmacının önerileri doğrultusunda iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada öncelikle oluşturulan model ölçme modeliyle doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. İkinci aşamada hipotetik model test edilmiştir.

4.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Elazığ ilindeki çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Farklı sosyal ve ekonomik koşullara sahip ailelerin çocuklarının eğitim görmekte olduğu 75. Yıl Anadolu Lisesi, Harput Anadolu Lisesi, Yöntemim Anadolu ve Fen Liselerinden toplam 530 kişi üzerinde uygulama gerçekleştirilmiştir. Ancak analizler, eksik ve hatalı doldurmalarından dolayı 401 veri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışma grubunun okullara göre dağılımları şu şekildedir; 75. Yıl Anadolu Lisesi'nden 114 (% 28.4), Harput Anadolu Lisesi'nden 174 (% 43.4), Yöntemim Anadolu ve Fen Liseleri'nden 113 (% 28.2). Çalışma grubundaki öğrencilerin 224'ü (% 55.9) kız, 177'si (% 44.1) erkektir. Ayrıca çalışma grubundaki öğrencilerin yaşları 14 ile 20 arasında değişmekte, yaş ortalaması 16.46 ve yaşlarının standart sapması .97'dir. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımları ele alındığında; Çalışma grubundaki öğrencilerin 51'i (% 12.7) 9. sınıfta, 92'si (% 22.9) 10. sınıfta, 214'ü (% 53.4) 11. sınıfta ve 44'ü (% 11) 12. sınıftaki öğrenciler şeklindedir.

4.3 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla elde edilmiştir. Empatik eğilimleri için “Empatik Eğilim Ölçeği”, özgeci davranışlar için “Özgecilik Ölçeği” ve anne babaya karşı algılanan anne baba tutumları için “Anne Baba Tutumları Ölçeği” kullanılmıştır.

4.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Çalışma grubunun demografik bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formuyla elde edilmiştir. Bu bölüm; çalışma grubunun cinsiyet, yaş, okuduğu okul, sınıf düzeyinden oluşan demografik yapıya ilişkin soruların yer aldığı bölümü ifade etmektedir.

4.3.2 Empati Eğilim Ölçeği (EEÖ)

Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empati Eğilim Ölçeği'nin (EEÖ), kişilerin günlük yaşamlarındaki sosyal ilişkilerinde empati kurma potansiyellerini ölçmektir. Ölçekte örnek madde olarak “Başkalarının problemleri, beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.” şeklindedir. Ölçek 20 maddeden oluşmakta olup Likert tipi olarak hazırlanmıştır. Bireyler ölçekteki maddelere ne düzeyde katıldıklarını ifade etmek için her bir maddenin yanında bulunan “1-5” aralığında değişen değerlerden birini işaretleyerek belirtmektedirler. Bu sayılar 1 (tamamen aykırı), 2 (oldukça aykırı), 3 (kararsızım), 4 (oldukça uygun), 5 (tamamen uygun) şeklindeki ifadelere karşılık gelmektedir. EEÖ'deki 8 madde ters madde olarak hazırlanmış olup bunların puanlaması tersine çevrilerek yapılmaktadır. Bu anlamda, ölçekteki maddelere ilişkin işaretlenen her bir sayı kişinin o maddeye ilişkin puanını oluşturmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. EEÖ'den alınan toplam puan arttıkça bireyin empatik eğilim düzeyi yükselmekte, Empatik Eğilim Ölçeği'nden alınan puan azaldıkça, bireyin empatik eğilim düzeyi düşmektedir.

EEÖ'nün 45 maddeden oluşan deneme formu, 118 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinde, testin tek boyutlu olmasını sağlamak için madde-toplam puan korelasyonu hesaplanmıştır. Burada korelasyonu anlamlı çıkmayan maddeler elenmiştir (Dökmen, 1988).

Dökmen (1988) tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna üç haftalık aralıklarla iki defa EEÖ uygulanmış, her iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki ilişki $r=.82$ bulunmuştur. Aynı şekilde, katılımcıların ölçeğin tek ve çift maddelerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişki $r=.86$ bulunmuştur. Bu araştırmada, toplanan verilerin güvenilirliğine ilişkin olarak Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının $.67$ olduğu görülmüştür.

4.3.3 Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ)

Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ), anne baba tutumunu “demokratik”, “otoriter” ve “ilgisiz” olarak 3 boyutta ele almıştır. Ölçek ilk olarak 384 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen uygulama ile alt boyutları arasındaki korelasyon hesaplanmıştır. Bu bağlamda, demokratik tutumun diğer tutumlardan bağımsız olduğu, buna karşılık otoriter ile ilgisiz tutum arasında $.63$ düzeyinde bir ilişki bulunmuştur. Ancak test-tekrar-test yöntemiyle yapılan uygulamada korelasyon katsayısının düşük çıktığı belirlenince, oluşturulan ölçeğin yeterince güvenilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu alanda duyulan ihtiyaç dikkate alınarak “Anne Baba Tutumları Ölçeği” adı ile yeni bir ölçeğin geliştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

Kuzgun ve Eldeklioğlu (1999) tarafından geliştirilen ABTÖ; “Demokratik”, “Otoriter”, “İlgisiz”, “Koruyucu/İstekçi” ve “Reddedici” olmak üzere beş alt boyuttan meydana gelen ölçek, 1992–1993 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim görmekte olan 100 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Uygulama sonrası ölçeğin boyutlarını belirleyebilmek amacıyla, öğrencilerden elde edilen puanlar üzerinde faktör analizi tekniği uygulanmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin önemli bir bölümünün I. Faktörde toplandığı, bunu II. Faktörde toplanan maddelerin izlediği, diğer faktörler de ise madde sayısının 3'ü geçmediği görülmüştür. Birinci faktörde toplanan maddeler incelendiğinde, faktör yükleri artı olanların “Demokratik”, eksi olanların “Otoriter” tutumu betimleyen maddeler olduğu gözlenmiştir. Birinci faktörde bulunan maddelerden faktör yükü en yüksek 15 madde “Demokratik Tutum Ölçeği” maddeleri olarak kabul edilmiştir. Faktör yükleri yüksek olan ama negatif değer taşıyan 15 madde ise “Otoriter” tutumu ölçen maddeler olarak kabul edilmiştir. İkinci faktördeki 10 madde ise “Koruyucu/İstekçi Tutum Ölçeği” olarak adlandırılmıştır (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

Ölçekte örnek madde olarak demokratik anne baba tutumu için “Anne babam bana her zaman güven duygusu verir ve beni sevdiğini hissettirir” otoriter anne baba tutumu için “Anne-babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görür ve beni eleştirir” koruyucu istekçi anne baba tutumu için “Anne-babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır” şeklindedir.

Ölçeğin güvenilirliğini belirleyebilmek amacıyla öncelikle ölçeği oluşturan alt boyutların iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Demokratik alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (0.89), Koruyucu/İstekçi alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (0.82), otoriter alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (0.78) olarak saptanmıştır. Bu araştırmada toplanan verilere ilişkin olarak demokratik alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .90, koruyucu-istekçi alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .81, otoriter alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .77 olduğu saptanmıştır. ABTÖ'deki maddeler; 1 (Hiç uygun değil), 2 (Pek uygun değil), 3 (Biraz uygun), 4 (Çok uygun), 5 (Tamamen uygun) şeklinde işaretlenir. Seçeneklerin ağırlık değeri sırasıyla 1'den 5'e kadardır. ABTÖ 40 maddeden oluşmaktadır. “Demokratik Tutum Ölçeği”, “Otoriter Tutum Ölçeği”, “Koruyucu Tutum Ölçeği” ölçeğin alt boyutlarını oluşturmaktadır. Puan her alt boyut için ayrı ayrı hesaplanır ve yüksek puan söz konusu tutumun yüksek olduğunu göstermektedir (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

4.3.4 Özgecilik Ölçeği (ÖÖ)

Özgecilik Ölçeği (ÖÖ), London ve Bower (1968) tarafından bireylerin özgecilik eğilim düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Akbaba (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçek, dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar aile, sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk alt boyutlarıdır. Ölçekte 20 maddeden oluşmaktadır. ÖÖ'de herbir maddenin cevap seçeneği 5 tanedir. Bu seçenekler 1 (Çok az), 2 (Az), 3 (Orta), 4 (Fazla) ve 5 (Çok fazla) şeklinde belirtilmiştir. İşaretlenen seçeneklerdeki puanlar toplanarak kişinin özgecilik puanı elde edilir. Aile boyutundan elde edilen puanın yüksek olması, bireylerin ailesini ve akrabalarını büyük ölçüde yardım sever olarak algıladığı; sosyal boyuttan elde edilen puanın yüksek olması kişinin sosyal faaliyetlere katıldığını ve bu faaliyetlerde görev ve sorumluluk üstlendiğini; kişinin yardımseverlik boyutundan yüksek puan alması başkalarına karşı yüksek düzeyde yardımsever olduğunu; kişinin sorumluluk boyutundan elde edilen puanın yüksek olması ise hem kişinin sorumluluk almadaki duyarlılığının yüksek olduğunu hem de başka kimselerin sorumlu davranacaklarına olan inancının yüksek olduğunu göstermektedir. Dört boyutun tamamından elde edilen puanların

toplamı özgecilik düzeyini belirlemektedir (Akbaba 1994, 2001). Ölçekte örnek madde olarak “Pek çok insanın kendi başının çaresine bakabileceğine ne ölçüde inanırsınız?” şeklindedir.

Akbaba (1991) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ÖÖ’nün geçerlik çalışması için önce ölçeğin İngilizce aslı iyi düzeyde İngilizce bilen 20 öğretim elemanı tarafından test-tekrar-test yöntemiyle 3 hafta aralıkla cevaplandırılmıştır. Her iki uygulama arasında .92 gibi yüksek düzeyde bir korelasyon bulunmuştur (Akbaba, 1994).

ÖÖ’nün güvenilirlik çalışmasını test etmek amacıyla ölçekte bulunan tek ve çift rakamlı maddeler arasındaki ilişki incelenmiştir. Tek rakamlı maddelerle çift rakamlı maddeler arasında anlamlı ilişki ($r = .81, p < .01$) bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan bir diğer çalışmada ise ölçek 50 üniversite öğrencisine uygulanmış ve her bir alt boyutun toplam puanla olan ilişkisi incelenmiştir. ÖÖ’nün iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde, aile boyutu için .72, sosyal boyutu için .77, yardımseverlik boyutu için .84, sorumluluk boyutu için ise .80 olduğu görülmüştür. Alt boyutlar ile toplam puanlar arasındaki söz konusu dört korelasyonun her biri için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Akbaba 1994, 2001). Bu araştırmada toplanan verilere ilişkin olarak Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .72 bulunmuştur.

ÖÖ 5 dereceli bir likert tipi ölçek olup “1-5” arasında bir puanlamaya sahiptir. İşaretlenen dereceler toplanarak toplam puan elde edilir. ÖÖ’den en fazla 100, en az 20 puan alınabilmektedir. Puan yüksek olması özgecilik düzeyinin yüksek olduğunu; düşüklüğü ise özgecilik düzeyinin düşük olduğunu ifade etmektedir (Akbaba, 1994, 2001). Mevcut araştırmada aile alt boyutu kullanılmamış olup sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk alt boyutları araştırma gerçekleştirilmiştir. Çünkü ABTÖ ve EEÖ ile daha çok bireyin dış dünyadaki sosyal ilişkilerine dair bulgulara ulaşılacak hedeflenmektedir.

4.4 Verilerin Toplanması

Uygulamalara geçilmeden önce İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’ne sunulan tez önerisinin Etik Kurul onayı ve Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü’yle yapılan resmi yazışmalar ile gerekli izinler temin edilmiştir. Daha sonra ilgili okulların yöneticileri ve ders sorumluları ile yapılan görüşmeler sonucunda belirlenen gün ve saatte araştırmacı tarafından uygulama gerçekleştirilmiştir. Hem ölçme araçlarında hem de uygulama esnasında araştırmacının sonucuna ilişkin olarak bireysel bir değerlendirmenin yapılmayacağı, kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulmadığı ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağı ifade edilmiş olup verilerin gizli tutulacağı vurgulanmıştır.

Araştırma kapsamında 530 gönüllü lise öğrencisine ulaşılmıştır. Ancak 129 adet veri seti eksik ve hatalı doldurulduğu için kayıp veri olarak nitelendirilmiş ve analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Analizler 401 lise öğrencisinden elde edilen verilerle yürütülmüştür. Yapısal

eşitlik modellemelerinde örneklem sayısına ilişkin olarak Kline (2015) her bir parametre için 20 adet verinin yeterli olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla mevcut araştırmada toplamda 7 alt boyut kullanıldığı düşünüldüğünde, 401 verinin örneklem büyüklüğü için oldukça yeterli olduğu söylenebilir.

4.5 Verilerin Analizi

Lise öğrencilerinde, anne baba tutumlarının özgecilek ile olan ilişkisinde empatinin aracılık rolüne ilişkin oluşturulan modeller yapısal eşitlik modeliyle (YEM) analiz edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi çok sayıda istatistiksel veriyi ve oldukça karmaşık modelleri karşılaştırabilme gücüne sahip güçlü bir nicel analiz yöntemi olarak değerlendirilmektedir (Kline, 2015). Yapısal eşitlik modeline ilişkin analizler için AMOS 24.0 (Analysis of Moment Structures) istatistik programı kullanılmıştır. Ayrıca verilerin analiz edilmesinde ortalama, standart sapma, korelasyon gibi diğer betimsel istatistiklerden de yararlanılmış ve bu analizler SPSS 23.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada model testine ilişkin analizlere geçmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığı ve uyum indeks değerleri incelenmiştir. Bu bağlamda, veri seti için tek değişkenli normallik varsayımının incelemesinde ölçüt olarak değerlendirilen skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin +1 ile -1 arasında çıkması (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010) varsayımları baz alınarak incelenmiştir. Yapısal eşitlik model testleri, test edilmeye çalışılan modelin, o model için toplanmış olan veriler için ne derece uygun olduğuna ilişkin değerlendirme ölçütleri, diğer bir deyişle uyum indeks değeri sunar (Pedhazur, 1997). Bu bağlamda hipotetik yapısal model test edilmeden önce uyum indeks değerleri kabul edilebilir düzeyde olup olmadığı incelenmiştir. Bu değerlerle ilgili alanyazında farklı referans noktaları yer almaktadır.

Ki-kare Uyum Testi (χ^2/sd) önerilen model ile test edilecek model arasındaki uyumu ele almak için kullanılan uyum indeks değerlerinden biridir. χ^2/sd değeri 5'e eşit veya 5'ten küçük olması gerekmektedir (Bollen, 1989). Ancak χ^2 değeri örneklem büyüklüğünden oldukça kolay etkilendiğinden (Tabacknick ve Fidell, 2012) araştırmacılar diğer uyum indekslerini geliştirmişlerdir.

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (*Comparative Fit Index* – CFI) değişkenler arasındaki ilişkiden etkilenmekte olup 0 ile 1 arasında değer almaktadır. CFI değerinin 1'e yaklaşması mükemmel uyuma, 0'a yaklaşması ise model uyumsuzluğuna karşılık gelmektedir (Byrne, 2012; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) araştırmalarda sıklıkla kullanılan uyum indekslerinden biridir. RMSEA 0 ile 1 arasında değer almakta olup modelin iyi uyum gösterdiğinin söylenebilmesi için bu değerin .08'den küçük olması gerekmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010; Kline, 1998).

Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve 1'e yaklaştıka uyum değerlerinin iyileştiği anlaşılmaktadır. Modelin iyi uyum gösterdiğini söyleyebilmek için NFI değerinin .90'nın üzerinde bir değere sahip olması gerekmektedir (Byrne, 2012; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

İyilik Uyum İndeksi (GFI) ve Düzenlenmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI) 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bir modelin iyi uyum değerlerine sahip olduğunu söyleyebilmek için bu değerlerin .90'dan büyük olması gerekmektedir (Byrne, 2012; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010)

5. BULGULAR

Bu bölümde test edilmek üzere oluşturulan iki model değerlendirilmiştir. İlk modelde demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgecilik üzerindeki etkisi incelenmiştir. İkinci modelde ise demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgecilik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Modeller analiz edilmeden önce değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla korelasyon analizi ve betimsel istatistikler ele alınmıştır. Ardından ölçme modeli sınanmıştır. Bu bağlamda önce anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgecilik üzerindeki etkisini inceleyen model değerlendirilmiştir. Ardından anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine ilişkin oluşturulan model değerlendirilmiştir.

5.1 Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Ölçme modelinde ve yol analizindeki değişkenlere ilişkin olarak anne baba tutumları için demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumları tek boyut; özgecilik için sosyal, yardımseverlik ve sorumluluk olmak üzere üç boyut; empati tek boyutlu bir değişken olarak değerlendirilmiştir. Ancak test edilecek modeller toplam puan üzerinden oluşturulduğundan betimsel istatistiklerde alt boyutlarda yer verilmemiştir. Bu bağlamda modeli test etmeden önce gözlenen değişkenlere ait betimsel istatistikler ve ilişkiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1
Betimsel istatistikler ve ilişkiler (401)

	1	2	3	4	5
Demokratik	1				
Koruyucu	-.35**	1			
Otoriter	-.72**	.57**	1		
Özgecilik	.26**	-.03	-.15**	1	
Empati	.34**	-.16**	-.35**	.28**	1
Ortalama	57.65	42.33	23.37	48.37	16.13
SS	11.99	10.76	7.59	3.90	7.71
Minimum	15	17	10	23	5
Maksimum	75	71	46	72	25

Not. **p< .001

Tablo 1’de görüldüğü üzere, demokratik anne baba tutumu özgecilik ($r= .26$) ve empati ile ($r= .34$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Koruyucu anne baba tutumu özgecilikle ($r= -.03$) anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı görülürken empati ile ($r= -.16$) negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

Otoriter anne baba tutumu özgecilik ($r= -.15$) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülürken empati ile ($r= -.35$) negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Empatinin özgecilik ile ($r= .28$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Modelin normallik varsayımları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Demokratik	-961	.589
Otoriter	.786	.459
Koruyucu İstekçi	.193	-.489
Empati	-.496	.696
Sosyallik	.090	-.261
Yardımseverlik	-.150	-.258
Sorumluluk	-.206	.138

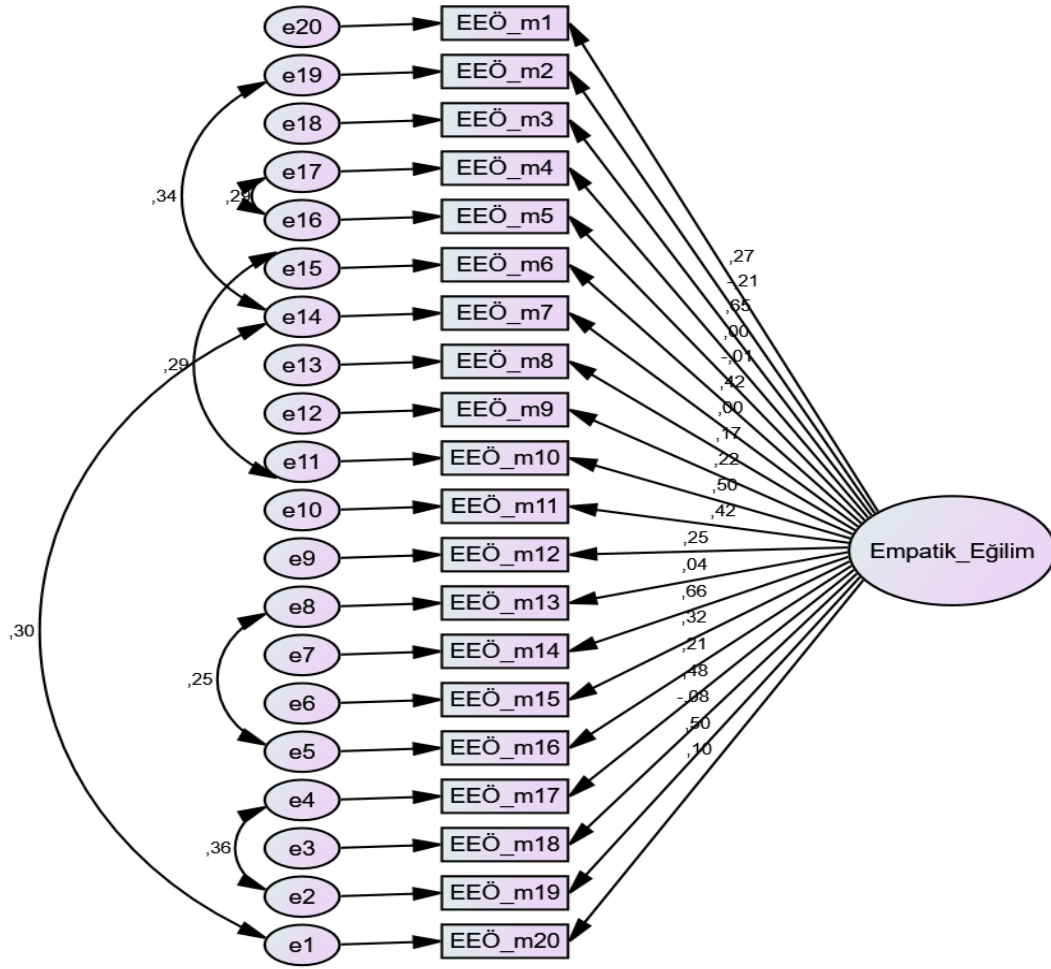
Model test edilmeden önce verilerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Bu bağlamda skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) katsayıları incelenmiştir. Bu bağlamda ölçüt olarak değerlendirilen skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin -1 ile +1 arasında çıkması (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010) varsayımları baz alınarak incelenmiştir. Bu noktada Tablo 2’de de görüleceği üzere değişkenlerin tamamı -1 ile +1 arasında değer gösterdiğinden analizlere devam edilmiştir.

5.2 Ön Analizler

5.2.1 Empati Eğilim Ölçeği (EEÖ) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Ki-Kare anlamlılık değeri 532,449 ve serbestlik derecesi 164 olarak bulunmuştur ($p=.000$). Ki-Kare ile serbestlik derecesi oranı incelendiğinde söz konusu değerin ($\chi^2/sd = 3.247$) 5’in altında bulunduğu ve bunun kabul edilebilir düzeyde bir uyum değeri olduğu anlaşılmıştır. Analiz sonucunda program tarafından önerilen modifikasyonlar incelendiğinde, madde 2’den 7’ye, 4’ten 5’e, 6’dan 10’a, 13’ten 16’ya, 17’den 19’a, 7’den 20’ye ait hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve söz konusu ilişkinin uyum iyiliği indeks değerlerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Bu nedenle, söz konusu hata oranları arasında kovaryanslar çizilerek uyum indeks değerlerinde birtakım iyileştirmeler yapılmıştır. EEÖ’deki Uyum iyiliği indekslerinden NFI ve CFI hariç diğer uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda uyum iyiliği indekslerinden χ^2/sd değerinin 3.247 ($p < .001$), AGFI değerinin .83, GFI değerinin .87 ve RMSEA değerinin .075 olduğu belirlenmiştir. Bu uyum iyiliği değerlerinin EEÖ’nin ölçüm modelinin kabul

edilebilir bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin doğrulayıcı faktör analizine ait Path Diyagramı standartlaştırılmış katsayılarla Şekil 2 'de sunulmuştur.

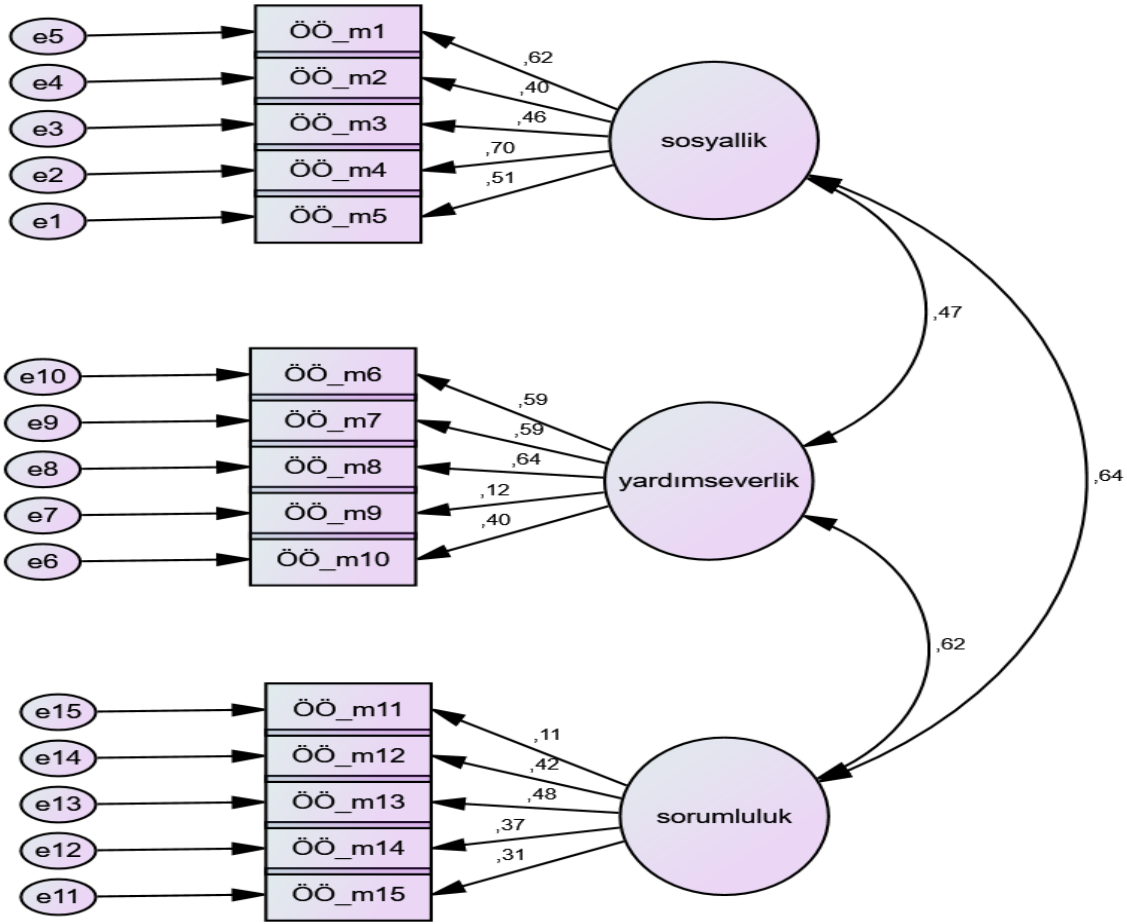

Şekil 2. EEÖ İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

5.2.2 Özgeçlilik Ölçeği (ÖÖ) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Ki-Kare anlamlılık değeri 230,057 ve serbestlik derecesi 87 olarak bulunmuştur ($p=.000$). Ki-Kare ile serbestlik derecesi oranı incelendiğinde söz konusu değer ($\chi^2/sd = 2.664$) 5'in altında bulunduğu ve bunun kabul edilebilir düzeyde bir uyum değeri olduğu anlaşılmıştır. ÖÖ'deki uyum iyiliği indekslerinden NFI hariç diğer uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda uyum iyiliği indekslerinden χ^2/sd değerinin 2.664 ($p < .001$), CFI değerinin .81, AGFI değerinin .90, GFI değerinin .92 ve RMSEA değerinin .064 olduğu belirlenmiştir. Bu uyum iyiliği değerlerinin ÖÖ'nün ölçüm modelinin kabul edilebilir bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin

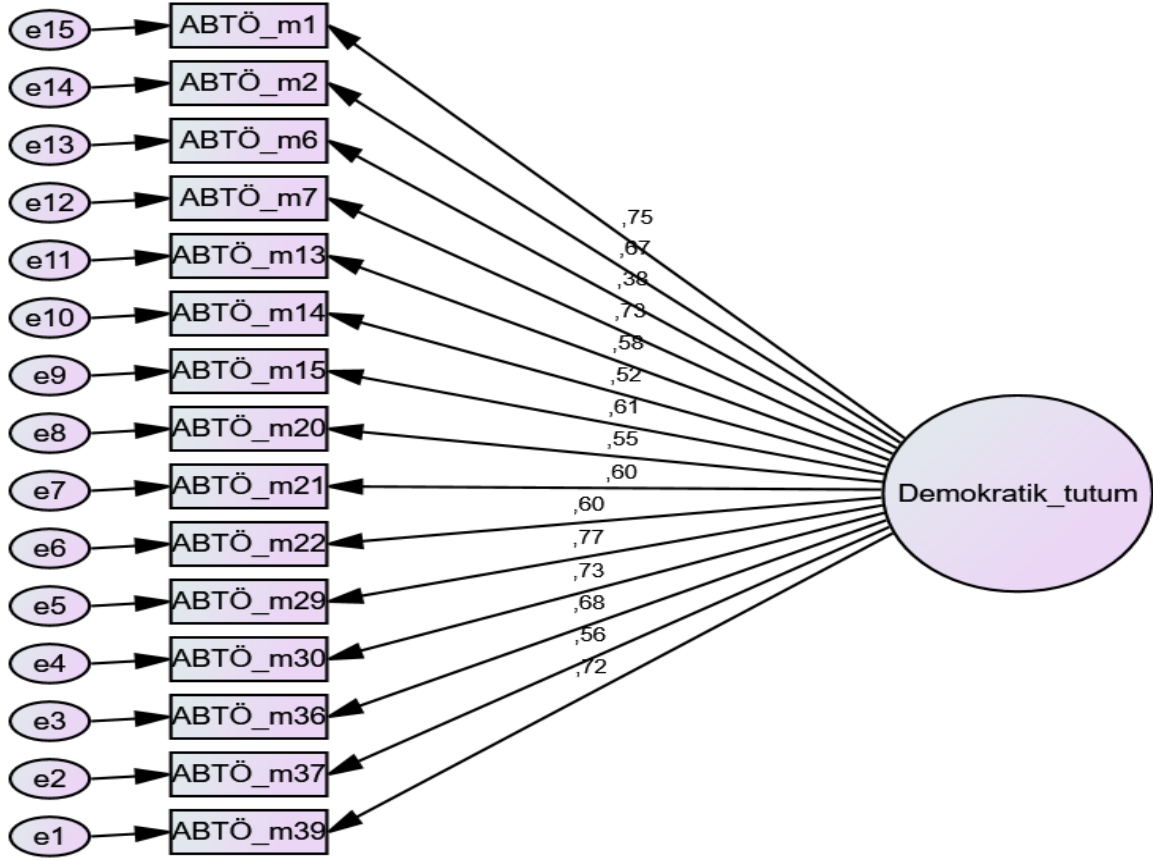
doğrulayıcı faktör analizine ait Path Diyagramı standartlaştırılmış katsayılarla Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. ÖÖ İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

5.2.3 Anne Baba Tutum (Demokratik) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

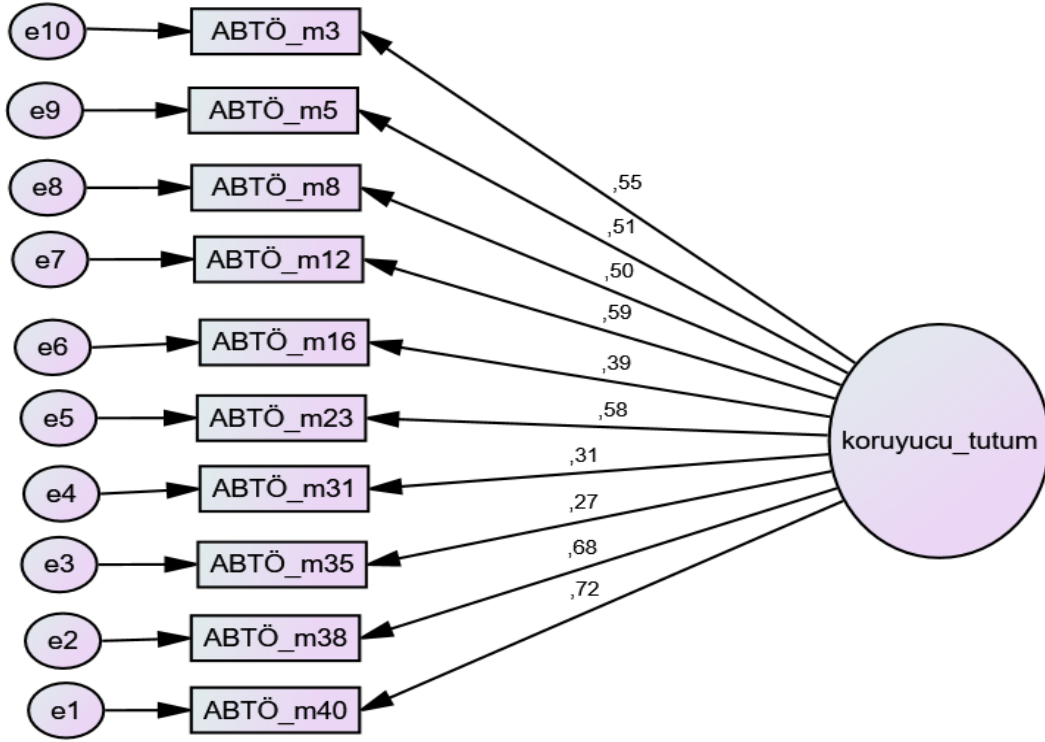
Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Ki-Kare anlamlılık değeri 297,597 ve serbestlik derecesi 90 olarak bulunmuştur ($p=.000$). Ki-Kare ile serbestlik derecesi oranı incelendiğinde söz konusu değer ($\chi^2/sd = 3.307$) 5'in altında bulunduğu ve bunun kabul edilebilir düzeyde bir uyum değeri olduğu anlaşılmıştır. ABTÖ'deki (Demokratik) uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda uyum iyiliği indekslerinden χ^2 /sd değerinin 3.307 ($p <.001$), CFI değerinin .91, AGFI değerinin .87, GFI değerinin .90 ve RMSEA değerinin .076 olduğu belirlenmiştir. Bu uyum iyiliği değerlerinin ABTÖ'nün (Demokratik) ölçüm modelinin kabul edilebilir bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin doğrulayıcı faktör analizine ait Path Diyagramı standartlaştırılmış katsayılarla Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. ABTÖ(Demokratik) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

5.2.4 Anne Baba Tutum (Koruyucu-İstekçi) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Ki-Kare anlamlılık değeri 104,517 ve serbestlik derecesi 35 olarak bulunmuştur ($p=.000$). Ki-Kare ile serbestlik derecesi oranı incelendiğinde söz konusu değerin ($\chi^2/sd = 2.986$) 5'in altında bulunduğu ve bunun kabul edilebilir düzeyde bir uyum değeri olduğu anlaşılmıştır. ABTÖ'deki (Koruyucu-İstekçi) uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda uyum iyiliği indesklerinden χ^2 /sd değerinin 2.986, CFI değerinin .90, AGFI değerinin .92, GFI değerinin .95 ve RMSEA değerinin .070 olduğu belirlenmiştir. Bu uyum iyiliği değerlerinin ABTÖ'nin ölçüm modelinin kabul edilebilir bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin doğrulayıcı faktör analizine ait Path Diyagramı standartlaştırılmış katsayılarla Şekil 5'te sunulmuştur.

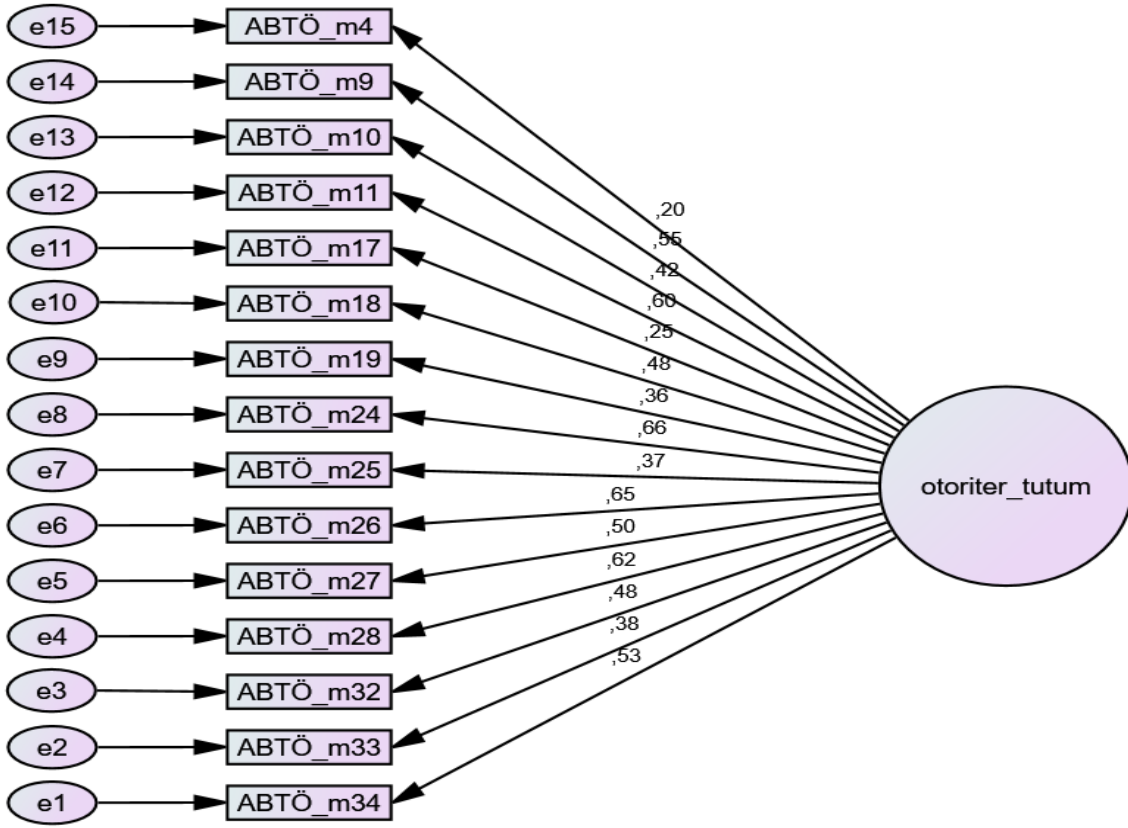

Şekil 5. ABTÖ(Koruyucu-İstekçi) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

5.2.5 Anne Baba Tutum (Otoriter) Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Ki-Kare anlamlılık değeri 104,517 ve serbestlik derecesi 35 olarak bulunmuştur ($p=.000$). Ki-Kare ile serbestlik derecesi oranı incelendiğinde söz konusu değerin ($\chi^2/sd = 2.986$) 5'in altında bulunduğu ve bunun kabul edilebilir düzeyde bir uyum değeri olduğu anlaşılmıştır. ABTÖ'deki (Otoriter) uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda uyum iyiliği indekslerinden χ^2 /sd değerinin 2.986, CFI değerinin .90, AGFI değerinin .92, GFI değerinin .95 ve RMSEA değerinin .070 olduğu belirlenmiştir. Bu uyum iyiliği değerlerinin ABTÖ'nin ölçüm modelinin kabul edilebilir bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin doğrulayıcı faktör analizine ait Path Diyagramı standartlaştırılmış katsayılarla Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. ABTÖ (Otoriter) İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

5.2.6 Ölçüm Modelinin Test Edilmesi

Kline'nın (2015) önerileri doğrultusunda Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada ölçme modeli test edilmekte ardından önerilen model test edilmektedir. Lise öğrencilerinin demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumları ile empati ve özgecilik arasındaki ilişkinin inceleneceği ölçüm modelinde beş adet gizil değişken bulunmaktadır. ABTÖ toplam puanı herhangi bir anlam ifade etmediğinden alt boyutları olan demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının her biri tek boyutlu yapılar olarak ele alınmıştır. EEÖ tek boyut, ÖÖ sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçüm modelinde beş adet gizil değişken (Demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi, empati, özgecilik) kullanılmıştır.

Özgecilik; sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk olmak üzere üç gözlenen değişkenle ilişkilendirilmiş olup diğer gizil değişkenler tek boyutlu oldukları için bağlı bulunan tüm maddelerle ilişkilendirilecek şekilde bir ölçüm modeli oluşturulmuştur. Ancak bu ölçüm modelinde uyum indeks değerleri kabul edilebilir düzeyin altında çıktığı görülmüştür. Bu noktada; demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi anne baba tutumları ile

empatik eğilim gizil değişlerine bağlı gözlenen değişkenler oluşturmak için parselleme yöntemi kullanılmıştır.

Parselleme tekniği ile tek boyutlu ölçme araçlarında ölçüm hatalarını azaltmak ve uyum değerlerini iyileştirmek amaçlanmaktadır (Bogazzi ve Heartherton, 1994). Nasser-Abu Alhija ve Wisenbaker'e (2006) göre parselleme tekniği, bir gizil değişkenin aynı veya benzer amaca hizmet ettiği düşünülen maddelerden oluşturulan yeni gözlenen değişkenler olarak değerlendirilebilir. Bandalos ve Finney (2001) parselleme yönteminin tüm modellerde uyum indeks değerlerini iyileştirmede bir yöntem olarak kullanılabileceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Nasser-Abu Alhija ve Wisenbaker (2006) uyum indeks değerleri açısından tek boyutlu ölçeklere göre parselleme yöntemiyle oluşturulan faktörlerin yani gözlenen değişkenlerden oluşturulan ölçüm modelinin daha iyi uyum değerlerini verdiğini ifade etmektedir.

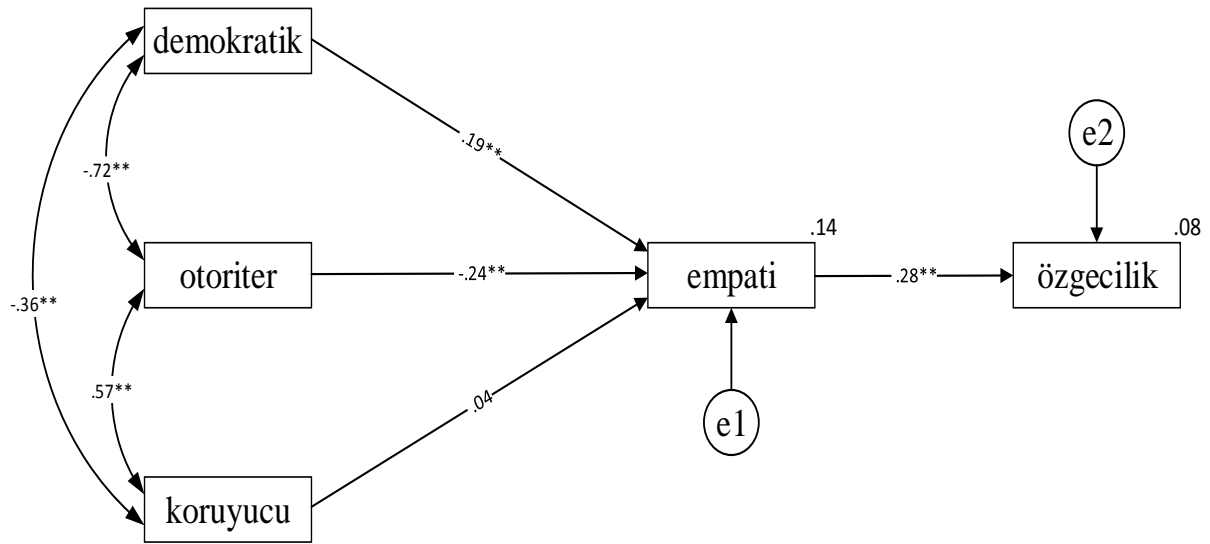
Bu kapsamda oluşturulan ölçüm modelinde standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde, bu değerlerin .08 ile .92 arasında değiştiği gözlenmektedir ($p < .001$). Ayrıca gizil değişkenlerden koruyucu-istekçi anne baba tutumunun empati ve özgecilik ile olan ilişkisi dışında tüm ilişkilerin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ölçüm modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını görmek için uyum indeks değerleri ele alındığında verilerin kabul edilebilir düzeyde uyum indeks değerlerine sahip olduğu görülmektedir; $\chi^2 (N = 401) = 200.378$, $p < .001$; $\chi^2 /sd = 2.991$; CFI= .92; AGFI; .89, GFI= .93; RMSEA= .071.

5.3 Anne Baba Tutumlarının Empatinin Tam ve Kısmi Aracılığıyla Özgecilik Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Model 1: Anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgeciliğe etkisi

Model 2: Koruyucu ve otoriter anne baba tutumu empatinin tam aracılığıyla, demokratik anne baba tutumu empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliğe etkisi

Model 1 sonucu oluşan gizil değişkenlerle yol analizi sonuçları Şekil 7'de gösterilmiştir.

Şekil 7. Anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine ilişkin oluşturulan model. *Not.* N = 401; * p < .05, ** p < .01.

Şekil 7’de sunulan lise öğrencilerinin anne baba tutumlarının empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine ilişkin yapısal eşitlik modelinde yer alan yol katsayılarından empati ile koruyucu-istekçi yol katsayısı dışındaki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Oluşturulan model sonucunda doğrudan etkiler göz önünde bulundurulduğunda, demokratik anne baba tutumu empatiyi pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktayken ($\lambda = .19$, $p < .01$), otoriter anne baba tutumu empatiyi negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($\lambda = -.24$, $p < .01$). Koruyucu-istekçi anne baba tutumu ise empatiyi anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmektedir ($\lambda = .04$, $p > .05$). Ayrıca empati özgeciliği pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($\lambda = .28$, $p < .01$). Dolaylı etkiler incelendiğinde demokratik anne baba tutumu özgeciliği empatinin aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş etki katsayısının .05, otoriter anne baba tutumu özgeciliği empatinin aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş etki katsayısının .06 ve koruyucu istekçi anne baba tutumu özgeciliği empatinin aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş etki katsayısının .01 olduğu anlaşılmaktadır.

Model 1’in uyum iyiliği indeksleri göz önüne bulduğunda χ^2 ve RMSEA değerleri hariç diğer uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Model 1’in uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir; χ^2 (N = 401) = 18.491, $p < .001$; $\chi^2 /sd = 6.174$; CFI= .97; AGFI; .91, GFI= .98; NFI= .96.

Ayrıca model 1’e ait doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı olup olmadıklarına yönelik ek kanıt sağlamak için 2.000 yeniden örnekleme yoluyla gerçekleştirilen bootstrapping işlemi

sonucunda bootstrapping katsayısı ve % 95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları Tablo 3'te sunulmuştur.

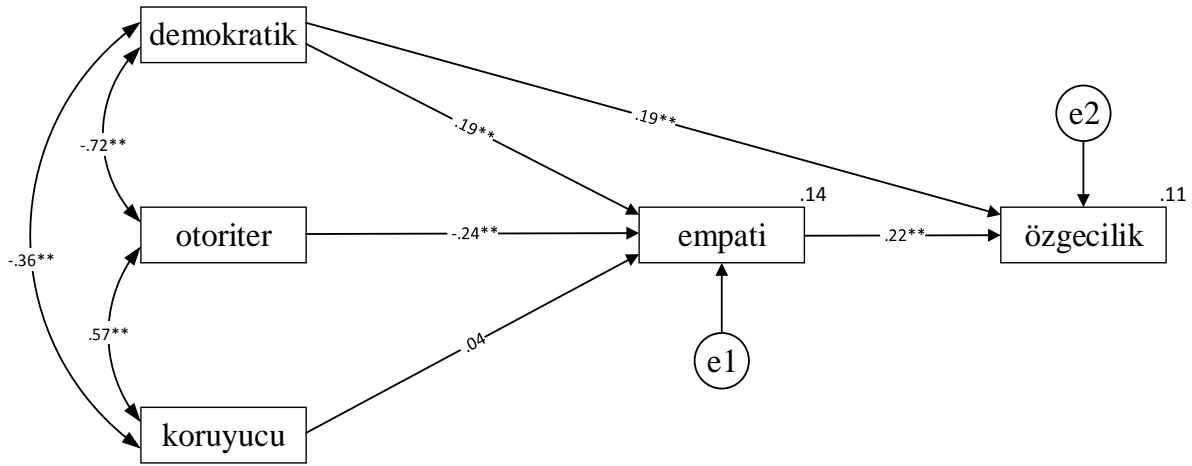
Tablo 3

Model 1'e ait bootstrapping sonuçları

Model yolları	Katsayı	% 95 G.A.	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Doğrudan etki			
Demokratik → Empati	.148	.041	.258
Otoriter → Empati	-.292	-.491	-.084
Koruyucu → Empati	.031	-.085	.135
Empati → Özgecilik	.233	.149	.311
Dolaylı etki			
Demokratik → Empati → Özgecilik	.035	.009	.064
Koruyucu → Empati → Özgecilik	.007	-.020	.033
Otoriter → Empati → Özgecilik	-.068	-.128	-.021

Bootstrapping işleminde % 95 güven aralıklarındaki alt ve üst sınırlardaki değerler sıfırı kapsamadığı durumlarda, doğrudan ve dolaylı etkinin anlamlı olduğu söylenebilir (Preacher ve Hayes, 2008). Tablo 3'te de görüldüğü üzere, doğrudan etki yol analizinde koruyucu-istekçi anne baba tutumundan empatiye giden yol hariç diğer yolların güven aralıkları sıfırı kapsamadığından incelenen aracılık etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir. Aynı şekilde dolaylı etki yol analizinde koruyucu-istekçi anne baba tutumundan özgeciliğe giden yol hariç diğer yolların güven aralıkları da sıfırı kapsamadığından incelenen aracılık etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Model 1 sınıandıktan sonra lise öğrencilerinin otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla, demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik kurulan yapısal eşitlik modelinin (Model 2) test edilmesine geçilmiştir. Model 2'ye ilişkin yapısal eşitlik modeli sonucu Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8: Otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla, demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik oluşturulan model *Not.* N = 401; * p < .05, ** p < .01.

Şekil 8’de belirtildiği üzere, otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla, demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik kurulan yapısal eşitlik modellemesindeki yol analizinde, koruyucu-istekçi anne baba tutumundan empatiye giden yol hariç diğer yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Oluşturulan model sonucunda doğrudan etkiler göz önünde bulundurulduğunda, demokratik anne baba tutumu empatiyi pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktayken ($\lambda = .19$, $p < .01$), otoriter anne baba tutumu empatiyi negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($\lambda = -.24$, $p < .01$). Koruyucu-istekçi anne baba tutumu ise empatiyi anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmektedir ($\lambda = .04$, $p > .05$). Ayrıca empati özgeciliği pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($\lambda = .22$, $p < .01$). Dolaylı etkiler incelendiğinde, demokratik anne baba tutumu özgeciliği empatinin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının .04, otoriter anne baba tutumu özgeciliği empatinin tam aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş etki katsayısının .05 ve koruyucu-istekçi anne baba tutumu özgeciliği empatinin tam aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş etki katsayısının .008 olduğu anlaşılmaktadır.

Model 2’nin uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında genel uyum değerinin yani ki-kare değerinin anlamlı olmadığı görülmüş olup diğer uyum iyiliği indekslerinin de büyük ölçüde kabul edilebilir düzeyde oldukları söylenebilir. Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller’e (2003) göre, yüksek düzeyde uyum indeks değerlerine sahip bir modelde, genel uyum değerinin (χ^2) anlamlı çıkmaması gerekmektedir. Şimşek (2007) çoğu araştırmada genel

uyum değerinin anlamlı çıktığını ifade etmesine karşın söz konusu değerin anlamlı çıkması istenmeyen bir sonuçtur ve χ^2 testinin anlamsız çıkması gerekir (Munro 2005).

Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir; χ^2 (N = 401) = 3.950, $p > .05$; χ^2 /sd= 1.975; CFI= .99; AGFI; .97, GFI= .99; NFI= .99; RMSEA= .049. Test edilen modeller incelendiğinde, koruyucu-istekçi anne baba tutumundan empatiye giden yol hariç tüm yol katsayılarının anlamlı olması ve uyum iyiliği indekslerindeki genel uyum değerinin anlamlı olmaması, diğer uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olması nedeniyle kurulan Model 2'nin daha tercih edilebilir model olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 4'te test edilen modellere ait uyum indeks değerleri yer almaktadır.

Tablo 4

Modellere ait uyum indeks değerleri

Modeller	χ^2 /sd	CFI	AGFI	GFI	NFI	RMSEA
Model 1	6.164	.97	.91	.98	.96	.114
Model 2	1.975	.99	.97	.99	.99	.049

Sonuç olarak yol analizi katsayılarındaki anlamlılık ile model uyum indeksleri göz önünde bulundurulduğunda, anne baba tutumlarının özgecilik ile olan ilişkinde empatinin hem kısmi hem tam aracılık etkisinden söz edilebilir. Bu bağlamda demokratik anne baba tutumunun hem doğrudan empatiyi güçlendirebileceği, hem de demokratik anne baba tutumunun empatiyi güçlendirmesiyle de dolaylı olarak özgeciliği güçlendirebileceği ifade edilebilir. Aynı şekilde, demokratik anne baba tutumu empatinin kısmi aracılığıyla özgeciliği etkilediği gözlenmektedir.

Diğer taraftan otoriter anne baba tutumunun empatiyi azalttığı için özgeciliği de zayıflatabileceği ifade edilebilir. Bu modele ait doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı olup olmadıklarına yönelik ek kanıt sağlamak için 2.000 yeniden örnekleme yoluyla gerçekleştirilen bootstrapping işleminde bootstrapping katsayısı ve % 95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 5

Tercih edilen modele (Model 2) ait bootstrapping sonuçları

Model yolları	Katsayı	% 95 G.A.	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Doğrudan etki			
Demokratik → Empati	.148	.041	.258
Otoriter → Empati	-.292	-.491	-.084
Koruyucu → Empati	.031	-.085	.135
Empati → Özgecilik	.233	.149	.311
Dolaylı etki			
Demokratik → Empati → Özgecilik	.026	.007	.056
Koruyucu → Empati → Özgecilik	.005	-.015	.026
Otoriter → Empati → Özgecilik	-.052	-.103	-.016

Preacher ve Hayes'a (2008) göre % 95 güven aralığı ile alt ve üst sınırlardaki değerler sıfırı kapsamadığı durumlarda anlamlı bir etkiden söz edilebilir. Tablo 5'te görüldüğü üzere, doğrudan etki yol analizinde koruyucu-istekçi anne baba tutumundan empatiye giden yol hariç diğer yolların güven aralıkları sıfırı kapsamadığından incelenen aracılık etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir. Aynı şekilde dolaylı etki yol analizinde koruyucu-istekçi anne baba tutumundan özgeciliğe giden yol hariç diğer yolların güven aralıkları da sıfırı kapsamadığından incelenen aracılık etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir.

6. TARTIŞMA

Bu bölümde, lise öğrencilerinde özgeciliği daha iyi açıklayabilmek için oluşturulan ve kabul edilen modellerde yer alan demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumları, empati ve özgecilik değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik elde edilen bulgular alan yazında yer alan araştırmalar ve kuramsal bilgiler çerçevesinde tartışılmıştır. Bu kapsamda, araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin olarak oluşturulan hipotezler şu şekilde değerlendirilebilir. Öncelikle daha tercih edilebilir bir model olarak değerlendirilen

“Demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine ilişkin oluşturulan model” ele alınmıştır. Daha sonra demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilediğini gösteren model ele alınmıştır. Her iki modelde de öncelikle doğrudan etkilere, daha sonra dolaylı etkilere yönelik tartışmalar yapılmıştır.

6.1 Demokratik Anne Baba Tutumunun Empatinin Kısmi, Koruyucu-İstekçi ve Otoriter Anne Baba Tutumunun Empatinin Tam Aracılığıyla Özgeciliği Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele Ait Tartışma

Yapısal eşitlik modeli kapsamında kurulan modelin analizlerinde, lise öğrencilerinde özgeciliğin; empatinin kısmi aracılığıyla demokratik anne baba tutumu, empatinin tam aracılığıyla otoriter anne baba tutumu tarafından yordanmaktadır. Bu sonuçlara göre lise öğrencilerinde, demokratik anne baba tutumunun öğrencilerin hem empatik eğilimini hem de özgeci davranışı pozitif yönde yordamaktadır. Başka bir ifadeyle, demokratik anne baba tutumu, bireylerde empatinin gelişiminde önemli ölçüde rol oynadığı, bunun yanı sıra özgeciliği de güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan lise öğrencilerinde otoriter anne baba tutumunun yüksek olması, empatinin düşmesi ile ilişkili olduğu ve empatideki düşüşün de özgeci davranışı zayıflatabileceğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan hareketle; lise öğrencilerinde demokratik anne baba tutumu ile otoriter anne baba tutumunun doğrudan empatiyi ve empatinin doğrudan özgeciliği anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir.

6.1.1 Doğrudan Etkilere İlişkin Tartışma

Model incelendiğinde, yol katsayıları arasında en güçlü doğrudan etkinin empati ile özgecilik arasında olduğu gözlenmiştir. Empatinin, yüksek düzeyde özgeciliği yordadığı saptanmıştır ($\beta = .22, p < .01$). Dolayısıyla empatinin özgeciliği pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı hipotezi doğrulanmıştır. Empati ile özgecilik arasında yüksek düzeydeki yordayıcılık ve anlamlılığa dair çok sayıda araştırma mevcuttur. Maner ve Gailliot'ın (2007) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, sosyal ilişki bağlamında özgeci davranışlarda empatinin önemli bir psikolojik faktör olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bazı kaynaklarda özgeciliğin prososyal davranışların temel bileşeni olarak ele alındığı gerçeğinden hareketle, Eisenberg-Berg ve Randy (1980) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, empatik eğilim arttıkça prososyal davranışların pozitif yönde arttığı gözlenmektedir.

Bethlehem ve diğerleri (2017) tarafından gerçek hayatta özgeciliğe ilişkin empatinin yordayıcılığı üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, özgecilikte empatinin önemli

düzyeyde yordayıcılığından söz edilebileceği bulgusuna yer verilmiştir. Feldmanhall, Dalgleish, Evans ve Mobbs'un (2015) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, bireyin bencil dürtülerin hegemonyasından uzaklaşması, diğere bir ifadeyle empatik bir eğilime yönelmesi, özgeciliği yüksek düzeyde güçlendiren bir etken olarak ortaya konmaktadır.

Bu araştırmanın diğere bir bulgusu, demokratik anne baba tutumunun empatiyi doğrudan etkilemesidir. Bu etkide demokratik anne baba tutumu ile empati arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmış ve demokratik anne baba tutumunun empatiyi anlamlı yordadığı ortaya konulmuştur ($\beta = .19, p < .01$). Dolayısıyla demokratik anne baba tutumunun empatiyi pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamasına ilişkin oluşturulan hipotez doğrulanmıştır. Diğere bir bulgusu ise otoriter anne baba tutumunun empatiyi doğrudan etkilemesi ve bu etkide otoriter anne baba tutumu ile empati arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu bağlamda, otoriter anne baba tutumunun empatiyi negatif yönde anlamlı yordadığı ortaya konulmuştur ($\beta = -.24, p < .01$). Son olarak koruyucu istekçi anne baba tutumunun empatiyi doğrudan etkilemediği ve anlamlı bir ilişkiye de sahip olmadığı saptanmıştır. ($\beta = .04, p > .05$). Bu sonuçların alanyazında gerçekleştirilen çalışmalarla büyük ölçüde tutarlı olduğu gözlenmektedir. Krevans ve Gibbs (1996) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, baskıcı ve yüksek düzeyde disiplinli ebeveynlerin çocuklarının empati eğilimleri düşük bulunmuştur. Ayrıca otoriter davranışları olmayan ve çocukların ihtiyaçlarına karşı son derece duyarlı olan annelerin çocuklarının, empatinin hem duygusal hem bilişsel boyutunda, ceza verici annelerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Cotton, 2001).

Antonopoulou, Alexopoulos ve Maridaki-Kassotaki (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, otoriter ve çocuklarına karşı davranışlarında baskın davranan babaların çocuklarının, ergenliğin ilk dönemlerinde düşük düzeyde bir empatik eğilime sahip oldukları saptanmıştır. Hoffman (1970) çocuklarına karşı güvenli ve tutarlı, onların taleplerine karşı duyarlı olan ebeveynlerin çocuklarının, hem özgeci hem empatik eğilimli bireyler olduklarını ifade etmektedir. Aynı şekilde Schaffer, Clark ve Jeglic (2009) tarafından yapılan araştırmada, otoriter anne baba tutumuna sahip annelerin çocuklarının düşük empatik eğilimli oldukları gözlenmiştir. Kim ve Rohner (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebeveynleri tarafından demokratik anne baba tutumunun sayılılarından olan koşulsuz kabul gören çocukların duygusal empatik eğiliminin daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Koruyucu-istekçi anne baba tutumunun empati ile anlamlı bir yordayıcılığının olmadığı görülmüştür. Söz konusu anne baba tutumunda çocuklar, aşırı derecede korumacı bir şekilde yetiştirilmekte olup kendi başlarına karar veremedikleri gözlenmektedir. Bu

bağlamda, koruyucu-istekçi anne baba tutumundaki değişimlerin empati üzerinde anlamlı bir yordayıcılığının olmadığı saptanmıştır.

Genel olarak bireyler, demokratik anne baba tutumuyla yetiştiklerinde diğer insanlara karşı daha duyarlı ve empatik eğilimiyle karşıdaki insanın duygusal yoğunluğunu algılamaya çalıştıkları görülmektedir. Yüksek empatik eğilimli kişilerin hiçbir karşılık beklemeden başka kimselere yarar sağlama, başka bir ifadeyle özgeci davranışlarda bulunma motivasyonları yüksektir. Otoriter anne baba tutumunda yetişen bireyler, başka insanlara karşı tutarlı ve güvenli bir ilişkiye sahip olmakta güçlük çektikleri, bu durum empatik eğilimi azaltabilmektedir. Empatik eğilimin azalmasıyla da özgecilik önemli ölçüde zayıflamaktadır.

6.1.2 Dolaylı Etkilere İlişkin Tartışma

Bu çalışmada test edilmek üzere öne sürülen iki modelden daha iyi model olarak saptanan model 2’de, doğrudan etkilerin yanı sıra dolaylı etkilerin de büyük ölçüde anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Demokratik anne baba tutumunun özgecilik üzerindeki etkisinde empatinin pozitif yönde anlamlı derecede kısmi aracılık etkisinin olduğu saptanmıştır ($\lambda = .04$, $p < .01$). Dolayısıyla demokratik anne baba tutumunun empatinin aracılığıyla özgeciliği pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamasına dair oluşturulan hipotez doğrulanmıştır.

Aynı şekilde otoriter anne baba tutumunun özgecilik üzerindeki etkisinde empatinin negatif yönde anlamlı derecede tam aracılık etkisinin olduğu saptanmıştır ($\lambda = -.05$, $p < .01$). Koruyucu-istekçi anne baba tutumunun özgecilik üzerindeki etkisinde empatinin anlamlı derecede bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır ($\lambda = .01$, $p > .05$). Dolayısıyla otoriter anne baba tutumunun empatinin aracılığıyla özgeciliği negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamasına dair oluşturulan hipotez doğrulanmıştır.

Doğrudan etki yol katsayılarındaki sonuçlar, otoriter ve demokratik anne baba tutumunun özgecilik ile olan ilişkisine dair tam bir aracılık etkisinden söz edilebileceğine işaret ediyordu. Ancak bu duruma ek kanıt sağlamak ve alinyazında belirlenen ölçütler çerçevesinde tam bir aracılık etkisinden söz edilebileceğini ortaya koyan analizler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda modeldeki değişkenler arasındaki yol katsayıları incelendiğinde, demokratik anne baba tutumu arttıkça empatinin artacağı, empati arttıkça özgeciliğin yükseleceği görülmektedir. Otoriter anne baba tutumu arttıkça empatinin azalacağı, empati azaldıkça özgeciliğin de düştüğü gözlenmektedir.

Punjvani (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, otoriter anne baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarının düşük düzeyde özgeciliğe sahip olduğu gözlenmektedir.

Kunce ve Shaver (1994) tarafından yapılan bir çalışmada, demokratik anne baba tutumunda yetişen bireylerin, romantik partnerlerinin ihtiyaçlarına daha duyarlı oldukları gözlenmektedir. Guo ve Feng (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, her iki ebeveynde de aşırı korumacı tutumun özgeci davranma eğilimi ile önemli düzeyde negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Mevcut araştırmada, koruyucu istekçi anne baba tutumu ile özgecilik arasında anlamlı düzeyde bir yordayıcılıktan söz edilememektedir. Elmas'ın (1998) çalışmasında, demokratik anne baba tutumunun özgecilik ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, otoriter ve ilgisiz anne baba tutumu ile özgecilik arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

6.2 Demokratik, Koruyucu-İstekçi ve Otoriter Anne Baba Tutumunun Empatinin Tam Aracılığıyla Özgeciliği Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele Ait Tartışma

Demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik kurulan modele ilişkin doğrudan ve dolaylı etkilerinin; demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik kurulan model ile hem yol katsayıları hem de anlamlılık açısından büyük ölçüde benzerlik arz etmektedir. Model 1'den farklı olarak demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi aracılığıyla özgecilik üzerindeki etkisi test edilmek istenmiştir. Ancak model 1'in genel uyum değerininin (χ^2) anlamlı çıkması model 2'yi daha tercih edilebilir bir model olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda hem genel model uyumunun anlamlı çıkması hem de doğrudan ve dolaylı yol katsayıları ve anlamlılığının büyük ölçüde model 2 ile benzerlik göstermesi nedeniyle model 1'e ilişkin tartışma yapılmamıştır.

7. SONUÇ

Bu çalışmada, lise öğrencilerinde özgeciliği daha iyi açıklayabilmek için anne baba tutumları ile empati değişkenlerini içeren, teorik olarak desteklenen iki hipotetik model önerisinde bulunulmuştur. İkinci modelin uyum indeks değerleri ve anlamlılık açısından daha kabul edilebilir olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda kabul edilen modeldeki doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılığına ek kanıt sağlamak için bootstrapping analizi gerçekleştirilmiştir. Tüm analizler sonrasında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Önerilen iki model arasında daha iyi değerler veren hipotetik olarak sunulan; demokratik anne baba tutumunun empatinin kısmi, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun empatinin tam aracılığıyla özgeciliği etkilemesine yönelik kurulan modelin daha tercih edilebilir olduğu görülmüştür.

Bu modelde (model 2) uyum indeks değerleri göz önünde bulundurulduğunda genel uyum değerinin beklenildiği üzere anlamlı çıkmaması ve uyum indeks değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görölmektedir; χ^2 (N = 401) = 3.950, $p > .05$; $\chi^2 /sd = 1.975$; CFI = .99; AGFI = .97, GFI = .99; NFI = .99; RMSEA = .049.

Modelin (model 2) hem doğrudan hem dolaylı etkilerinin büyük ölçüde anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Modelin (model 2) doğrudan etkileri incelendiğinde;

Demokratik anne baba tutumu ile empati arasındaki yol katsayısı pozitif yönde anlamlı olduğu görölmüştür ($\lambda = .19$, $p < .01$). Burada demokratik anne baba tutumunda artış empatideki artışı pozitif yönde yordamaktadır.

Otoriter anne baba tutumu ile empati arasındaki yol katsayısı negatif yönde anlamlı olduğu görölmüştür ($\lambda = -.24$, $p < .01$). Burada otoriter anne baba tutumunda artış empatideki artışı negatif yönde yordamaktadır.

Koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile empati arasındaki yol katsayısı anlamlı olmadığı görölmüştür ($\lambda = .04$, $p > .05$). Burada Koruyucu-istekçi anne baba tutumundaki bir değişim empatiyi anlamlı bir şekilde yordamamaktadır.

Empati ile özgecilik arasındaki yol katsayısı pozitif yönde anlamlı olduğu görölmüştür ($\lambda = .22$, $p < .01$). Burada empatideki artış özgecilikteki artışı pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

Modelin (model 2) dolaylı etkileri incelendiğinde;

Modeldeki dolaylı yollar büyük ölçüde anlamlı olduğu görölmüş olup hipotezleri doğrular niteliktedir. Demokratik anne baba tutumunun özgecilik üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır. Empati, demokratik anne baba tutumu ile özgecilik arasında aracılık etmektedir (Dolaylı etki için standardize edilmiş etki katsayısı (λ) = .041). Demokratik anne baba tutumu arttıkça empati artmakta, empati arttıkça özgeciliğin güçlendiği görölmektedir. Demokratik anne baba tutumu ile özgecilik arasında % 95 güven aralığıyla yapılan bootstrapping analizi sonrasında da demokratik anne baba tutumu ile özgecilik arasında empatinin aracılığının anlamlı olduğu görölmüştür (bootstrap katsayısı = .026).

Modeldeki diğer dolaylı etki olan otoriter anne baba tutumunun özgecilik üzerindeki dolaylı etkisi de anlamlıdır. Empati, otoriter anne baba tutumu ile özgecilik arasında aracılık

etmektedir (Dolaylı etki için standardize edilmiş etki katsayısı (λ) = -.052). Otoriter anne baba tutumu arttıkça empati azalmakta, empati azaldıkça özgeciliğin zayıfladığı görülmektedir. Otoriter anne baba tutumu ile özgecilik arasında % 95 güven aralığıyla yapılan bootstrapping analizi sonrasında da otoriter anne baba tutumu ile özgecilik arasında empatinin aracılığının anlamlı olduğu görülmüştür (bootstrap katsayısı = -.052).

8. ÖNERİLER

Çalışma sonuçları kapsamında, araştırmacılara ve eğitimcilere aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- Bu çalışmada, lise öğrencilerinde özgeci davranışlar üzerinde anne baba tutumlarının zayıflatıcı ve güçlendirici etkisi ile bu noktada empatinin doğrudan ve dolaylı etkisi incelenmiştir. Daha sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda lise öğrencilerinde özgeciliği arttırabilecek, koruyabilecek ve azaltabilecek değişkenleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Bu çalışmada, ele alınan değişkenler bir bütün olarak ilk defa bir arada incelenmiştir. Dolayısıyla öne sürülen modellerin genellenebilirliğini sağlamak için benzer kavramlarla farklı yaş grupları üzerinde araştırmalar yapılabilir.
- Bu çalışmada, anne baba tutumlarının empati ve empati aracılığıyla özgeciliği nasıl “etkilediği” saptanmaya çalışılmıştır. Burada “etki” kavramı, yapısal eşitlik modelinin terminolojisi gereği kullanılmış olup tam bir nedenselliği ifade etmemektedir. Çalışmada yer alan değişkenler arasında tam bir nedensellik bağlamını ortaya koyabilmek için deneysel araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Eğitimcilere yönelik öneriler;

- Bu çalışmada, demokratik anne baba tutumunun empatiyi doğrudan özgeciliği dolaylı olarak pozitif anlamlı bir şekilde yordadığı, otoriter anne baba tutumunun empatiyi doğrudan, özgeciliği dolaylı olarak negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Bu bağlamda eğitimcilerin toplumun normatif değerlerine uygun özgeci davranışlarda bulunan bireylerin yetişmesi anlamında, ebeveynlere bilgilendirici ve farkındalık oluşturacak çalışmalar yapmalarını sağlanabilir.

- Mevcut okul öncesi dönem ile ilkokulda görev yapmakta olan öğretmenlerin çocuklarda özgeciliğin gelişimini sağlamak için birtakım empatik eğilimleri edinmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirebilir.

9. KAYNAKÇA

- Akbaba, S. (1994). *Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akbaba, S. (2001). Özgecilik ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-95.
- Antonopoulou, K., Alexopoulos, D. A., & Maridaki-Kassotaki, K. (2012). Perceptions of father parenting style, empathy, and self-esteem among Greek preadolescents. *Marriage & Family Review*, 48(3), 293-309. <http://dx.doi.org/10.1080/01494929.2012.665016>
- Aron, A., Aron, E. N., & Norman, C. (2004). Self-expansion model of motivation and cognition in close relationships and beyond. In M. B. Brewer & M. Hewstone (Eds.), *Perspectives on social psychology. Self and social identity* (pp. 99-123). Malden, : Blackwell Publishing.
- Arpacı, P. & Özmen, D. (2013) Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11 (3), 51-57.
- Atlı, A. (2008). *Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Bandalos, D. L. & Finney, S. J. (2001). İtem parcelling issues in structural equation modelling. In G. A. Marcoulides & R. E. Schumacker (Eds), *New Developments And Techniques In Structural Equation Modeling* (pp 269-296). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Barnett, M. A, King, L. M., Howard, J. A., & Dino, G. A. (1980). Empathy in young children: Relation to parents' empathy, affection, and emphasis on the feelings of others. *Developmental Psychology*, 16(3), 243-244.
- Barnett, M. A. (1987). Empathy and related responses in children. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Cambridge studies in social and emotional development. Empathy and its development* (pp. 146-162). New York, NY, US: Cambridge University Press.

- Batson, C. D. (1990). How social an animal? The human capacity for caring. *American Psychologist*, *45*(3), 336-346. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.45.3.336>
- Batson, C. D., Batson, J. G., Slingsby, J. K., Harrell, K. L., Peekna, H. M., & Todd, R. M. (1991). Empathic joy and the empathy-altruism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(3), 413-426. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.61.3.413>
- Batson, C. D., Bolen, M. H., Cross, J. A., & Neuringer-Benefiel, H. E. (1986). Where is the altruism in the altruistic personality? *Journal of Personality and Social Psychology*, *50*(1), 212-220. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.50.1.212>
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., & Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *28*(12), 1656-1666. <http://dx.doi.org/10.1177/014616702237647>.
- Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, *40*(2), 290-302. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.40.2.290>
- Batson, C. D., Turk, C. L., Shaw, L. L., & Klein, T. R. (1995). Information function of empathic emotion: Learning that we value the other's welfare. *Journal of Personality and Social Psychology*, *68*(2), 300-313. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.68.2.300>
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, *37*(4), 887-907. <http://dx.doi.org/10.2307/1126611>
- Bethlehem, R. A. I., Allison, C., van Andel, E. M., Coles, A. I., Neil, K. & Baron-Cohen, S. (2017). Does empathy predict altruism in the wild? *Social Neuroscience*, *12*(6), 743-750.
- Bilecik, S. (2017). Anne-baba tutumlarının bireylerin din algısına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *15*(33), 7-38.
- Bloom, P. (2014). Against empathy. Boston Review. Retrieved from <http://bostonreview.net/forum/paul-bloom-againstepathy>.
- Bogazzi, R. P. & Heatherton, T. F. (1994). A general approach to representing multifaceted personality constructs: application to state self-esteem. *Structural Equation Modeling*, *1*, 35-67.

- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods & Research*, 17(3), 303-316.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2012). *Structural equation modeling with mplus: basic concepts, applications, and programming*. NY: Taylor & Francis Group.
- Chowdhury, S. & Mitra, M. (2015) Parenting style and altruistic behavior of adolescents' life. *Journal of Research in Humanities and Social Science*. 3(6), 20-24.
- Cialdini, R. B., Brown, S. L., Lewis, B. P., Luce, C., & Neuberg, S. L. (1997). Reinterpreting the empathy–altruism relationship: When one into one equals oneness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3), 481-494. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.73.3.481>
- Cohen, D., & Strayer, J. (1996). Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental Psychology*, 32(6), 988-998. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.32.6.988>
- Cotton, K. (2001). Developing empathy in children and youth. Retrieved from www.nwrel.org
- Çetin, C. N. & Güngör Aytar, A. (2012). İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 473-488.
- Çıplak, E. & Atıcı, M. (2016). Grupla psikolojik danışmada şiir kullanımının üniversite öğrencilerinin empati ve duygu farkındalığı düzeylerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 115-127.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: spss ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Darley, J. M., & Batson, C. D. (1973). From Jerusalem to Jericho - Study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 27(1), 100–108. doi:10.1037/H0034449.
- Davis, C. M. (2005). Empati nedir, empati öğretilir mi? (Çev: Özcan Sezer ve Serhat Damar). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(9), 77-88.

- Decety, J., & Jackson, P.L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behav. Cogn. Neurosci. Rev.* 3(2), 71–100.
- Demir, Y. & Kumcağız, H. (2015). Öğrencilerin anne baba tutumlarını algılama biçimleri ve şiddete eğilimleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 10(2), 221-234.
- Demir, Y. (2013). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anne baba tutumlarını algılama biçimleri ve şiddete eğilimleri: samsun ili örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Devellioğlu F. (1989). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 1(21),155-190.
- Dökmen, Ü. (2006). *İletişim çatışmaları ve empati* (35. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dunn, J., & Brown, J. (1994). Affect expression in the family, children's understanding of emotions, and their interactions with others. *Merrill-Palmer Quarterly,* 40(1), 120-137.
- Duru, E. (2002). *Öğretmen adaylarında empati-yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Einolf, C. J. (2006). *The empathy-altruism hypothesis in the real world.* Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal. http://citation.allacademic.com/meta/p104388_index.html.
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin,* 101(1), 91-119. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>
- Eisenberg, N., & Mussen, P. (1989). *The roots of prosocial behavior in children.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., & Strayer, J. (1987). Critical issues in the study of empathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Cambridge studies in social and emotional development. Empathy and its development* (pp. 3-13). New York, NY, US: Cambridge University Press.

- Eisenberg-Berg, N., & Lennon, R. (1980). Altruism and the assessment of empathy in the preschool years. *Child Development*, 51(2), 552-557. <http://dx.doi.org/10.2307/1129290>
- Elmas, U. (1998). *Bireylerin anne-baba tutumları ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Fahrenwald, N. L., Bassett, S. D., Tschetter, L., Carson, P. P., White, L., & Winterboer, V. J. (2005). Teaching core nursing values. *Journal of Professional Nursing*, 21(1), 46-51.
- FeldmanHall, O., Dalgleish, T., Evans, D., & Mobbs, D. (2015). Empathic concern drives costly altruism. *NeuroImage*, 105, 347-356. <http://dx.doi.org/10.1016/j.neuroimage.2014.10.043>
- Filiz, Z. & Yaprak, B. (2009). A study on classifying parenting styles through discriminant analysis. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(2), 195-209.
- Fosse, G. K., & Holen, A. (2002). Childhood environment of adult psychiatric outpatients in Norway having been bullied in school. *Child Abuse & Neglect*. 26(2), 129–137. doi: 10.1016/S0145-2134(01)00312-X
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Gander, M.J., & Gardiner, H.W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çeviren: A, Dönmez, N, Çelen ve B, Onur), (7. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gönür, R. B. (2014). *Modern ahlak felsefesinde özgecilik* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Guo, Q., & Feng, L. (2017). The associations between perceived parenting styles, empathy, and altruistic choices in economic games: A study of Chinese children. *Frontiers in Psychology*, 8, Article ID 1843. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01843>
- Gül, A. (2016). *Otantiklik ve dindarlığın özgecilik üzerindeki rolünün incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Hançerlioğlu, O. (1996). *Toplumbilim sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hastings, P. D., Zahn-Waxler, C., Robinson, J. A., Usher, B., & Bridges, D. (2000). The development of concern for others in children with behavior problems. *Developmental Psychology*, 36(5), 531–546.

- Hein, G., & Singer, T. (2008). I feel how you feel but not always: the empathic brain and its modulation. *Curr. Opin. Neurobiol.* 18 (2), 153–158.
- Henry, C. S., Sager, D. W., & Plunkett, S. W. (1996). Adolescents' perceptions of family system characteristics, parent-adolescent dyadic behaviors, adolescent qualities and adolescent empathy. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 45(3), 283-292. <http://dx.doi.org/10.2307/585500>
- Hofman, M. L. (1970). Moral development. *Carmichael's Manual of Child Development*, 2,261–359.
- Hoffman, M. L. (1975). Moral internalization, parental power, and the nature of parent-child interaction. *Developmental Psychology*, 11(2), 228-239. <http://dx.doi.org/10.1037/h0076463>
- Hoffman, M. L. (1981). Is altruism part of human nature? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(1), 121-137. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.40.1.121>
- Hoffman, M. L. (1985). Interaction of affect and cognition in empathy. In C. E. Izard, J. Kagan, & R. B. Zajonc (Eds.), *Emotions, cognition, and behavior* (pp. 103-131). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York, NY, US: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511805851>
- Hovardaoğlu, S. (1995). Kişilerarası ilişkiler ve davranış bozuklukları. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 7-12.
- Hower, J.T., & Edwards, K.J. (1979). The relationship between moral character and adolescents' perception of parental behavior. *Journal of Genetic Psychology*, 135, 23-32.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan aile kültür* (3. Baskı). Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar* (18. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kanat-Maymon, M., & Assor, A. (2010). Perceived maternal control and responsiveness to distress as predictors of young adults' empathic responses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(1), 33-46. <http://dx.doi.org/10.1177/0146167209347381>

- Karadağ, E. & Mutafçılar, I. (2009). İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri üzerine bir araştırma. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 75- 92.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (19. basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., & Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25(2), 81-89. [http://dx.doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1999\)25:2<81::AID-AB1>3.0.CO;2-M](http://dx.doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1999)25:2<81::AID-AB1>3.0.CO;2-M)
- Kim, S.-I., & Rohner, R. P. (2003). Perceived Parental Acceptance and Emotional Empathy among University Students in Korea. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(6), 723–735. <https://doi.org/10.1177/0022022103257071>
- Klimecki, O.M., Mayer, S.V., Jusyte, A., Scheeff, J. & Schönberg, M. (2016). Empathy promotes altruistic behavior in economic interactions. *Scientific Reports*, 6(31961), 1-5. doi: 10.1038/srep31961.
- Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling*. NY: Guilford Press.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Publications. doi:10.1111/insre.12011 25.
- Koestner, R., Franz, C. & Weinberger, J. (1990). The family origins of empathic concern: A 26-year longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4). 709-717.
- Krevans, J. & Gibbs, J.C. (1996). Parents use of inductive discipline: relations to children's empathy and prosocial behavior. *Child Development*, 67.
- Krevans, J., & Gibbs, J. C. (1996). Parents' use of inductive discipline: Relations to children's empathy and prosocial behavior. *Child Development*, 67(6), 3263-3277. <http://dx.doi.org/10.2307/1131778>
- Kulaksızoğlu, A. (1989). Ergen-aile çatışmaları ile annenin tutumları arasındaki ilişki ve ergenin problemleri. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, 71 – 87.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi*, (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

- Kumru, A., Carlo, G. & Edwards, C.P., (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109-125.
- Kunce, L. J., & Shaver, P. R. (1994). An attachment-theoretical approach to caregiving in romantic relationships. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Advances in personal relationships, Vol. 5. Attachment processes in adulthood* (pp. 205-237). London, England: Jessica Kingsley Publishers.
- Kuzgun, Y. & Bacanlı, F. (2005). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları dizisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Llorca, A., Richaud, M. C., & Malonda, E. (2017). Parenting styles, prosocial, and aggressive behavior: The role of emotions in offender and non-offender adolescents. *Frontiers in Psychology*, 8, Article ID 1246. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01246>
- M.S., Smith, C.R., Lindsey & E.H., Hansen (2006). Corporal punishment and the mediating effects of parental acceptance-rejection and gender on empathy in a southern rural population. *Cross-Cultural Research*, 40(3), 287-305.
- Main, M., & George, C. (1985). Responses of abused and disadvantaged toddlers to distress in agemates: A study in the day care setting. *Developmental Psychology*, 21(3), 407-412. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.21.3.407>
- Malti, T., Eisenberg, N., Kim, H., & Buchmann, M. (2013). Developmental trajectories of sympathy, moral emotion attributions, and moral reasoning: The role of parental support. *Social Development*, 22(4), 773-793.
- Maner, J. K., & Gailliot, M. T. (2007). Altruism and egoism: Prosocial motivations for helping depend on relationship context. *European Journal of Social Psychology*, 37(2), 347-358. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.364>
- Mateer, N. H. & Willover, D. J. (1993). Teacher altruism: implications for administrators. *Pennsylvania Educational Leadership*. 13(2), 29-31.
- McCamant, K. L., (2006). Humanistic nursing, interpersonal relations theory, and the empathy-altruism hypothesis. *Nursing Science Quarterly*, 19(4),334-338. DOI: 10.1177/0894318406292823.

- Mehrabian, A., Young, A. L., & Sato, S. (1988). Emotional empathy and associated individual differences. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 7(3), 221-240. <http://dx.doi.org/10.1007/BF02686670>
- Meydan, C. H. & Şeşen, H. (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Miller, N. V., Johnston, C. J., & Pasalich, D. S. (2014). Parenting and conduct problems: moderation by child empathy. *J. Psychopathol. Behav. Assess.* 36, 74–83. doi: 10.1007/s10862-013-9366-1
- Motta, D., Falcone, E., Clark, C., & Manhaes, A. C. (2006). Positive parenting practices bring benefits to the development of empathy in children. *Psicol. Estud.* 11, 523–532. doi: 10.1590/S1413-73722006000300008
- Munro B. H. (2005). *Statistical Methods For Health Care Research*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins: 351-76.
- Nasser-Abu Alhija, F., & Wisenbaker, J. (2006). A Monte Carlo study investigating the impact of item parceling strategies on parameter estimates and their standard errors in CFA. *Structural Equation Modeling*, 13(2), 204-228.
- Navaro, L. (1989). *Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri. 6.Ya-pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Nichols, R. C. (1962). A factor analysis of parental attitudes of fathers. *Child Development*, 33(4), 791-802. <http://dx.doi.org/10.2307/1126890>
- Önder, A. & Gülay, H. (2007). Anne-babaların kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 23-30.
- Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Pedhazur, E. J. (1997). *Multiple regression in behavioral research*. Orlando, FL: Harcourt Brace.
- Pekşen Akça, R. (2012). Ana-babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları. *uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 29, 1-13.
- Pozo, E. (2002). *A sociological approach to the study of altruism: The case of Amnesty International* (Unpublished master thesis). Eastern Michigan University, Michigan, USA.

- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods, 40*(3), 879-891.
- Punjvani, M. B. (2015). Effect of parenting styles and different family income on altruism in adolescents. *The International Journal of Indian Psychology, 2*(3), 126-140. ID: B00356V2I32015
- Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir (F. Akkoyun, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16*(1), 103-123.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist, 5*(2), 2-10. <http://dx.doi.org/10.1177/001100007500500202>
- Rothbaum, F., Weisz, J. R., & Snyder, S. S. (1982). Changing the world and changing the self: A two-process model of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology, 42*(1), 5-37. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.5>
- Rueckert, L. & Naybar, N. (2008). Gender differences in empathy: The role of the right hemisphere. *Brain and Cognition, 67*(2), 162–167.
- Schaffer, M., Clark, S., & Jeglic, E. L. (2009). The role of empathy and parenting style in the development of antisocial behaviors. *Crime & Delinquency, 55*(4), 586-599. <http://dx.doi.org/10.1177/0011128708321359>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research Online, 8*(2), 23-74.
- Sezer, Ö. & Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18*(3), 743-758.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 51*(1), 1-19.
- Sharma, R. M. (1992). Empathy: A retrospective on its development in psychotherapy. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 26*(3), 377-390. <http://dx.doi.org/10.3109/00048679209072060>

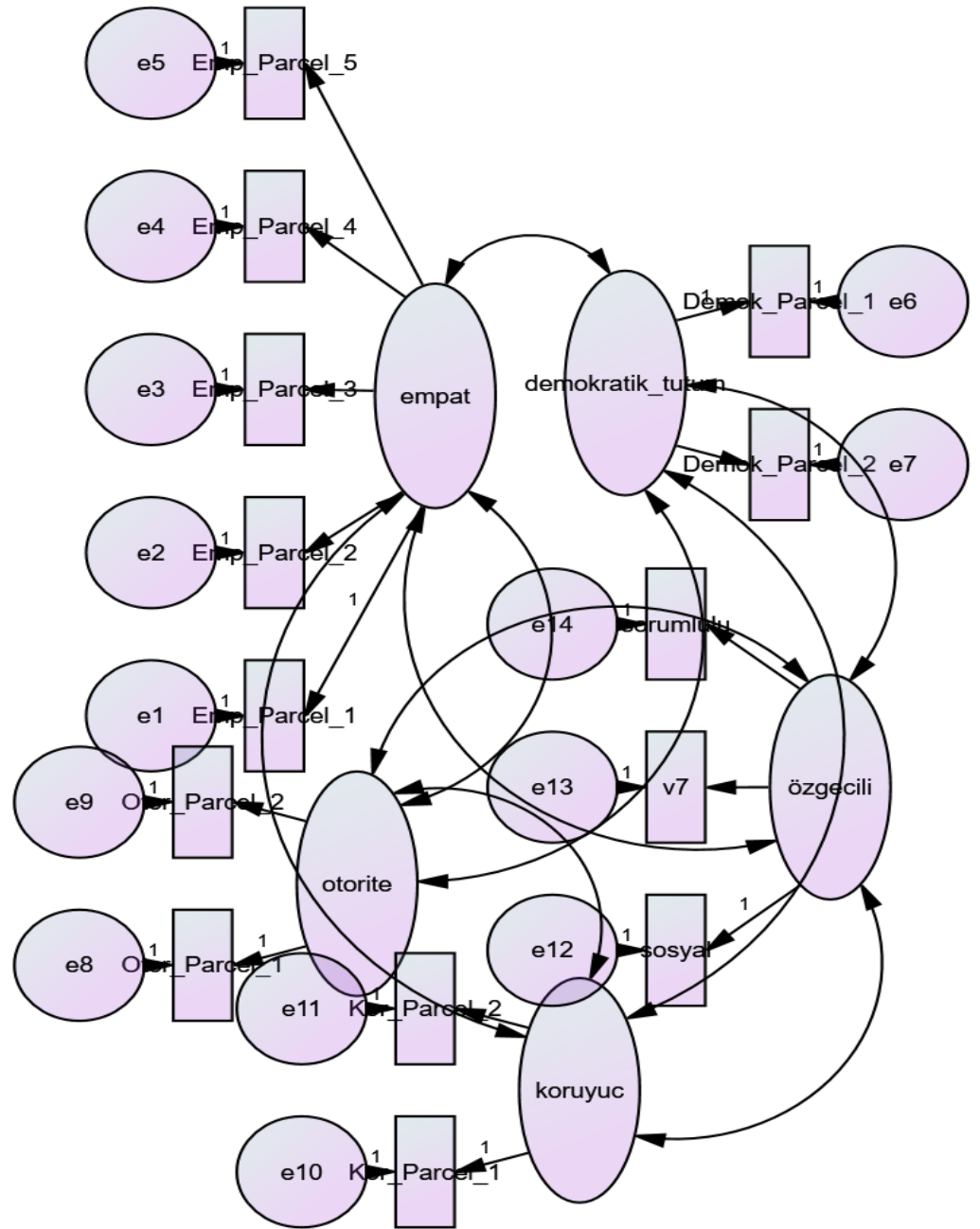

- Strayer, J., & Roberts, W. (1989). Children's empathy and role taking: Child and parental factors, and relations to prosocial behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 10(2), 227-239. [http://dx.doi.org/10.1016/0193-3973\(89\)90006-3](http://dx.doi.org/10.1016/0193-3973(89)90006-3)
- Strayer, J., & Roberts, W. (2004). Children's anger, emotional expressiveness, and empathy: relations with parents' empathy, emotional expressiveness, and parenting practices. *Social Development*, 13(2), 229-254. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.000265.x>
- Şimşek Ö. F.(2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş, temel ilkeler ve LİSREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks: 4-22.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics (6th. Ed.)*. New Jersey: Pearson Education.
- Tekeş, B. & Hasta, D. (2015). Özgeciliik ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3(6), 55-75.
- Tezel-Şahin, F. & Cevher, F. N. (2017). *Türk toplumunda aile çocuk ilişkilerine genel bir bakış*. ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- Trommsdorff, G. (1991). Child-rearing and children's empathy. *Perceptual and Motor Skills*, 72(2), 387-390. <http://dx.doi.org/10.2466/PMS.72.2.387-390>
- Tuncay, T. & İl, S. (2009). Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 20(2), 39-56.
- Türk Dil Kurumu (2019). Şubat 6, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7e81237e0597.41503576 adresinden erişildi.
- Üstün, A., Yılmaz, M. & Kırbaş, Ş. (2007). *Gençleri şiddete yönelten nedenler: okullarda şiddet ve okul suçluluğu*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Yağbasan, M. & İmik, N. (2006). Öğretmenlerin aile içi iletişimi (Malatya İli Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 227-245
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk eğitimi el kitabı (7. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2000). *Anne-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-150.
- Yılmaz, A. (2000), *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne baba tutumu ile çocukların, ergenlerin, gençlerin akademik başarıları ve benlik alguları arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 7(3), 160-173.
- Yılmaz, A. (2009). *Suçta yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana-baba tutumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yörükoğlu, A. (1990). *Gençlik çağı* (7. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, G. (2002). Üniversite Öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini etkileyen faktörler. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22(3), 37-57.
- Zahn-Waxler, C., Hollenbeck, B. & Radke-Yarrow, M. (1984). The origins of empathy and altruism. In M.W. Fox ve L.D. Mickley (Eds.), *Advances in animal welfare science*, 85 (pp. 21-41). Washington, DC: The Humane Society of the United States.
- Zaki, J. & Ochsner, K. (2012). The neuroscience of empathy: progress, pitfalls and promise. *Nat. Neurosci*, 15(5), 675-680.

EKLER

Ölçüm Modeline ait diyagram

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-605.01-E.9708220
Konu : Araştırma İzni

16.05.2019

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri 2012/13 sayılı Genelgesi.
b) İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 08/05/2019 tarih ve E.8799 sayılı yazısı.

Danışmanlığımı Doç. Dr. Abdullah ATLI'nın yaptığı, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa ÖZMEN'in, "Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Özgeçmiş ile Olan İlişkisinde Empatinin Rolü" konulu yüksek lisans tez anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı il genelinde bulunan tüm Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilere yönelik anket ve uygulama izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz Ar-Ge Biriminde MEB'e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 15/05/2019 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi Ar-Ge Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmıştır. Söz konusu anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı il genelinde bulunan tüm Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilere yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, okul idaresinde izni doğrultusunda, çalışmaların eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde **15 Mayıs - 24 Mayıs 2019** tarihleri arasında uygulamaya dahil edilen konularla sınırlı kalma şartıyla, yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

İbrahim FİDAN
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
16.05.2019
Feyzi GÜRTÜRK
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-605.01-E.9817687
Konu : Araştırma İzni

20.05.2019

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
MALATYA

- İlgi :a) 08/05/2019 tarih ve E.8799 sayılı yazınız,
b) Valilik Makamının 16/05/2019 tarih ve 79137285 605.01 E.9708220 sayılı onayı.

Danışmanlığımı Doç. Dr. Abdullah ATI'nın yaptığı, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa ÖZMEN'in, "Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Özgeçitlik ile Olan İlişkisinde Empatinin Rolü" konulu yüksek lisans tez anket çalışmasına veri toplamak için izni isteği ilgi (a) yazınız ile bildirilmiştir.

Söz konusu anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı il genelinde bulunan tüm Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulanabilmesi için Valilik Makamından alınan ilgi (b) onay ve uygulanacak anketler ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi arz ederim.

Vedat DEMİRAL
Milli Eğitim Müdür V.

- Ek:
1- Makam Onayı (1 sayfa)
2- Anket (5 sayfa)

Evrak Tarih ve Sayısı: 18/06/2019-E.45298

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 50235129-302.08.01
Konu : Araştırma İzni(Mustafa ÖZMEN)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 07/05/2019 tarihli ve 34650 sayılı yazınız,

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa ÖZMEN' in, Doç. Dr. Abdullah ATLI danışmanlığında yürütmekte olduğu "Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Özgecilik ile Olan İlişkisinde Empatinin Rolü" adlı tez çalışması kapsamında Elazığ İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilere belirtilen anketi uygulayarak veri toplama talebinin onayını içeren Elazığ Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 20.05.2019 tarih ve E.9817687 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Nusret AKPOLAT
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgili yazı

İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Öğrenci Merkezi
Telefon No: 04223773090 Faks No: 04223410053
E-Posta: ogrenci@inonu.edu.tr İnternet Adresi:
<http://www.inonu.edu.tr/tr/cms/ogrenci>

Bilgi İçin: Nuray KOMİ
Unvan: Memur
Telefon No: 4223773651

2019-06-18 09:28 sayılı Elektronik İmza Komisyonun 5 Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Aşağıda çeşitli durumlar verilmiş ve bunlarla ilgili gençlerin düşünceleri öğrenilmek istenmiştir. Sizden istenen anketlerdeki tüm soruları dikkatlice okumanız ve sizin için en uygun olan ifadeyi (X) ile işaretlemenizdir. Lütfen tüm soruları dikkatle okuyarak eksiksiz doldurmaya özen gösteriniz. Yanıtlarınız gizli tutulacak olup bilimsel bir amaçla kullanılacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Mustafa ÖZMEN
İnönü Üniversitesi Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık
ABD.
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz: K ( ) E ( )

2. Yaşınız: _____

3. Okuduğunuz Okul _____

4. Kaçınıcı sınıfsınız: _____

5. Geçen dönemki ortalamanız: _____

6. Anneniz: Sağ ( ) Vefat Etti ( )

7. Babanız: Sağ ( ) Vefat Etti ( )

8. Annenizin Eğitim Durumu

İlkokul ( )

Ortaokul ( )

Lise ve dengi okul ( )

Üniversite ( )

Varsa diğer (Lütfen Belirtiniz).....

.....

9. Babanızın Eğitim Durumu

İlkokul ( )

Ortaokul ( )

Lise ve dengi okul ( )

Üniversite ( )

Varsa diğer (Lütfen Belirtiniz)

11. Anne Babanızın Birliktelik Durumu: Beraber ( ) Ayrı ( )

12. Ailenizin ortalama aylık geliri: _____

Empati Eğilim Ölçeği

EEÖ (Empati Eğilim Ölçeği)		Tamamen Aykırı	Oldukça Aykırı	Kararsızım	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
m1	Çok sayıda dostum var.	1	2	3	4	5
m2	Film seyrederken bazen gözlerim yaşarır.	1	2	3	4	5
m3	Sıklıkla kendimi yalnız hissederim.	1	2	3	4	5
m4	Bana dertlerini anlatanlar, yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar.	1	2	3	4	5
m5	Başkalarının problemleri, beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.	1	2	3	4	5
m6	Duygularımı başkalarına iletmede güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
m7	İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider.	1	2	3	4	5
m8	Birisiyle tanışırken, bazen dikkatim, onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerine yoğunlaşır.	1	2	3	4	5
m9	Çevremde çok sevilen bir insanım.	1	2	3	4	5
m10	Düşüncelerimi başkalarına iletmede güçlük çektiğim olur.	1	2	3	4	5
m11	İnsanların çoğu bencildir.	1	2	3	4	5
m12	Sinirli bir insanım.	1	2	3	4	5
m13	Genellikle insanlara güvenirim.	1	2	3	4	5
mk	Bu maddede "4" seçeneğini işaretleyiniz	1	2	3	4	5
m14	İnsanlar beni tam olarak anlayamıyorlar.	1	2	3	4	5
m15	Girişken bir insanım.	1	2	3	4	5
m16	Bir yakınımın derdimi anlatmak beni rahatlatır.	1	2	3	4	5
m17	Genellikle hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5
m18	Yakınlarım bana sık sık dertlerini anlatırlar.	1	2	3	4	5
m19	Genellikle keyfim yerindedir.	1	2	3	4	5
m20	Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.	1	2	3	4	5

Anne Baba Tutum Ölçeği

ABTÖ (Anne Baba Tutum Ölçeği)		Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
Sevgili öğrenciler; Aşağıdaki ölçekte anne babanızın size karşı gösterdiği tutumlara yönelik ifadeler bulunmaktadır. Bu maddelerden sizin için en uygun olan anne baba tutumunu gösteren cevabı (X) işareti ile işaretleyiniz. Lütfen boş madde bırakmayınız.						
m1	Anne-babam bana her zaman güven duygusu verir ve beni sevdiğini hissettirir	1	2	3	4	5
m2	Anne-babam çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde destekler.	1	2	3	4	5
m3	Anne-babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görür ve beni eleştirir.	1	2	3	4	5
m4	Anne-babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.	1	2	3	4	5
m5	Anne-babam aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir	1	2	3	4	5
m6	Anne-babam arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranır.	1	2	3	4	5
m7	Anne-babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	1	2	3	4	5
m8	Anne-babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söyler	1	2	3	4	5
m9	Anne-babam bana hükmetmeye çalışır.	1	2	3	4	5
m10	Anne-babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1	2	3	4	5
m11	Anne-babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1	2	3	4	5
m12	Anne-babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranır	1	2	3	4	5
m13	Anne-babam sorunlarımı onunla/onlarla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
m14	Anne-babam neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar	1	2	3	4	5
m15	Anne-babam birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
m16	Anne-babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlar.	1	2	3	4	5
m17	Anne-babam sevmediğim yemekleri, bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirmeye çalışır.	1	2	3	4	5

m18	Anne-babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5
m19	Anne-babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanır.	1	2	3	4	5
m20	Anne-babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
m21	Anne-babam küçük yaşımdan itibaren ders çalışmam ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1	2	3	4	5
m22	Anne-babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1	2	3	4	5
m23	Anne-babam benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız/kötü hissettiğini sanıyorum.	1	2	3	4	5
m24	Anne-babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırır.	1	2	3	4	5
m25	Anne-babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanır.	1	2	3	4	5
m26	Anne-babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.	1	2	3	4	5
mk	Bu maddede “üç” seçeneğini işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
m27	Anne-babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1	2	3	4	5
m28	Anne-babam her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1	2	3	4	5
m29	Anne-babam ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	1	2	3	4	5
m30	Anne-babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.	1	2	3	4	5
m31	Anne-babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1	2	3	4	5
m32	Anne-babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5
m33	Anne-babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1	2	3	4	5
m34	Anne-babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok, daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.	1	2	3	4	5
m35	Anne-babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konuları hiç konuşmam.	1	2	3	4	5
m36	Anne-babam aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.	1	2	3	4	5
m37	Anne-babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1	2	3	4	5
m38	Anne-babam başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	1	2	3	4	5
m39	Anne-babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	1	2	3	4	5
m40	Anne-babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5

Özgeçilik Ölçeği

	ÖÖ(Özgeçilik Ölçeği)	Çok az	Az	Orta	Fazla	Çok fazla
m1	Öğrenciyken okulunuzun düzenlediği etkinliklerde ne ölçüde yer aldınız?	1	2	3	4	5
m2	Arkadaşım bana bazı konularda iyi olduğumu söyler.	1	2	3	4	5
m3	Çevrenizdeki kulüp, cami, hayır kurumu gibi kuruluşların yönetiminde ne ölçüde etkinlik gösterirsiniz?	1	2	3	4	5
m4	Çevrenizdeki etkinliklere katılma sıklığınız	1	2	3	4	5
m5	Bir grubun üyesi olarak ne ölçüde hizmet verirsiniz?	1	2	3	4	5
m6	Hayır kurumlarına ne kadar bağışta bulunursunuz?	1	2	3	4	5
m7	Tatil günlerinde başkalarına ne ölçüde yardım edersiniz?	1	2	3	4	5
m8	Hasta ve düşkünleri ziyaret için ne kadar zaman ayırırsınız?	1	2	3	4	5
m9	Başkalarıyla şeker, sigara, kurabiyenizi vb. ne ölçüde paylaşırsınız?	1	2	3	4	5
m10	Mesela sizden “bir ekmek parası” isteyene ne kadar yardım edersiniz?	1	2	3	4	5
m11	Pek çok insanın kendi başının çaresine bakabileceğine ne ölçüde inanırsınız?	1	2	3	4	5
m12	Çoğu insanın esas olarak sorumluluk yüklenme derecesi nedir?	1	2	3	4	5
mk	Bu maddede “iki” seçeneğini işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
m13	Zor durumda kalmış olanlara insanlar ne ölçüde yardımcı olmaya hazırlar?	1	2	3	4	5
m14	Kendiniz için ne ölçüde sorumluluk taşıyabilirsiniz?	1	2	3	4	5
m15	Bir insan aile içi ya da dışı kimselere ne ölçüde yardımcı olmalı ve onlara karşı sorumluluk yüklenmelidir?	1	2	3	4	5

İntihal Raporu

ANNE BABA TUTUMLARININ ÖZGECİLİK İLE OLAN İLİŞKİSİNDE EMPATİNİN ARACILIK ROLÜ

ORJİNALLİK RAPORU

% 17	% 15	% 10	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	openaccess.inonu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 2
2	pdrdergisi.org İnternet Kaynağı	% 2
3	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	% 1
4	acikerisim.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	mts.iojes.net İnternet Kaynağı	% 1
7	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
8	www.kefdergi.com İnternet Kaynağı	% 1

9	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	%1
10	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
11	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
12	SEZER, Özcan and OĞUZ, Vuşlat. "Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi", Kastamonu Üniversitesi, 2010. Yayın	<%1
13	efdergi.yyu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
14	mik_belirleyicileri_sahra_alt_afrika_ikeleri_iin_bir_uygulan_economic_determinants_of_fertility_an_implication_for_saharan_african_countries_researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
15	www.jret.org İnternet Kaynağı	<%1
16	www.pdrkongre2019.org İnternet Kaynağı	<%1
17	www.tijseg.org İnternet Kaynağı	<%1

18	vdocuments.site İnternet Kaynağı	<%1
19	UĞURLU, Celal Teyyar. "A Study of Reliability and Validity of Informal Communication Scale", İnönü Üniversitesi, 2014. Yayın	<%1
20	pauegitimdergi.pau.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
21	paperity.org İnternet Kaynağı	<%1
22	trdocs.org İnternet Kaynağı	<%1
23	sosyalbilimler.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
24	dspace.marmara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
25	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
26	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
27	www.kalemacademy.com İnternet Kaynağı	<%1
28	toad.edam.com.tr İnternet Kaynağı	<%1

29	www.sobider.com Internet Kaynağı	<% 1
30	ÖZCAN, Kemal, VURAL BATIK, Meryem and ÇELİK BALCI, Seher. "ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNDE KALIP YARGILAR ÖLÇEĞİ: ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2016. Yayın	<% 1
31	openaccess.ogu.edu.tr:8080 Internet Kaynağı	<% 1
32	www.eab.org.tr Internet Kaynağı	<% 1
33	www.cocukgelisimi2018.org Internet Kaynağı	<% 1
34	isfaw2019.isfaw.org Internet Kaynağı	<% 1
35	KILINÇ, Fatma Elif and ARAL, Neriman. "ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI1", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016. Yayın	<% 1
36	www.kocaelimasatenisi.org.tr Internet Kaynağı	<% 1
37	EŞGİ, Necmi. "Aile-çocuk internet bağımlılık	

	ölçeği nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması", Kastamonu Üniversitesi, 2014. Yayın	<% 1
38	YAŞAROĞLU, Cihat and AKDAĞ, Mustafa. "İlköğretim birinci kademe için çevreye yönelik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması", Adıyaman Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013. Yayın	<% 1
39	www.haberdarkibris.com İnternet Kaynağı	<% 1
40	"Gelişim", Yayın	<% 1
41	DEMİRCİ, İbrahim and EKŞİ, Füsün. "Büyüklemeçi Narsisizmin İki Farklı Yüzü: Narsistik Hayranlık ve Rekabetin Mutlulukla İlişkisi", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2017. Yayın	<% 1
42	polen.itu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
43	DAĞHAN, Gökhan and AKKOYUNLU, Buket. "Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarında Kullanım Sürekliliğini Yordayabilecek Yapılara İlişkin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Ege	<% 1

Ünivesitesi Eğitim Fakültesi, 2016.

Yayın

44	TÜRKDOĞAN, Turgut and DURU, Erdinç. "Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşun yordanmasında temel ihtiyaçların karşılmasının rolü", İletişim Hizmetleri, 2012. Yayın	<% 1
45	www.sos-con.com İnternet Kaynağı	<% 1
46	DEMİR, Yasin and KUMCAĞIZ, Hatice. "ÖĞRENCİLERİN ANNE BABA TUTUMLARINI ALGILAMA", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2015. Yayın	<% 1
47	BAŞ, Gökhan and ŞAHİN, Cemil. "İlköğretim öğrencilerinin okuma tutumları, yazma eğilimleri ile Türkçe dersindeki akademik başarıları arasındaki ilişki", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2012. Yayın	<% 1
48	www.tavsiyeediyorum.com İnternet Kaynağı	<% 1
49	www.pressacademia.org İnternet Kaynağı	<% 1
50	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1

51	www.keg.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
52	www.efdergi.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
53	İŞGÖR, İsa Yücel. "EĞİTİM VE SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017. Yayın	<% 1
54	193.255.56.48:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
55	YÖNTEM, Mustafa Kemal, ÖKTEM, İsmail and ARTUÇ, Selahattin. "LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASININ ÖZGECİLİK ÜZERİNDEKİ YORDAYICI GÜCÜNÜN İNCELENMESİ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017. Yayın	<% 1
56	arastirmax.com İnternet Kaynağı	<% 1
57	ab.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
58	DURU, Erdinç. "Öğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi", TUBITAK, 2002. Yayın	<% 1

59	GÜRFİDAN, Hasan and KOÇ, Mustafa. "Okul Kültürü, Teknoloji Liderliği ve Destek Hizmetlerinin Öğretmenlerin Teknoloji Entegrasyonuna Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi", Kaligrafi Yayıncılık, 2016. Yayın	<% 1
60	www.erpacongress.com İnternet Kaynağı	<% 1
61	congress.inescongress.com İnternet Kaynağı	<% 1
62	ULUÇINAR, Ufuk and AYPAY, Ahmet. "Eleştirel Düşünceye Dayalı Karar Verme Modeli", Kaligrafi Yayıncılık, 2016. Yayın	<% 1
63	ejercongress.org İnternet Kaynağı	<% 1
64	afyonluoglu.org İnternet Kaynağı	<% 1
65	www.yumpu.com İnternet Kaynağı	<% 1
66	KOÇAK, Canan and ÖNEN, Ayşem Seda. "Öğretmen adayları için empatik yönelimler ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması", İletişim Hizmetleri, 2013. Yayın	<% 1

67	www.joucer.com İnternet Kaynağı	<% 1
68	ARI, Erkan, YILMAZ, Veysel and BEKTEŞ, Rana. "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL AĞ KULLANIMINA İLİŞKİN DAVRANIŞLARININ TEKNOLOJİ KABUL MODELİ İLE ARAŞTIRILMASI", Bülent Ecevit Üniversitesi, 2016. Yayın	<% 1
69	ebeargekongresi.com İnternet Kaynağı	<% 1
70	id.123dok.com İnternet Kaynağı	<% 1
71	www.2016.icemst.com İnternet Kaynağı	<% 1
72	www.jasstudies.com İnternet Kaynağı	<% 1
73	www.academia.edu İnternet Kaynağı	<% 1
74	HACİÖMEROĞLU, Ayşe Bikem, KESER, Emrah and İNÖZÜ, Müjgan. "Farklı psikopatolojilerde duyguların rolü: Tikslenme, öfke, suçluluk ve anksiyete", Esform Ofset, 2018.	<% 1

75 ÇETİN, Ceren Nilgün and AYTAR GÜNGÖR, Abide. "İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumlarının incelenmesi", Kastamonu Üniversitesi, 2012.

Yayın

<%1

76 genclikkongresi.mu.edu.tr
İnternet Kaynağı

<%1

Alıntıları çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 5 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Mustafa ÖZMEN

Doğum Yeri ve Yılı: Elazığ / 1994

Yabancı Dil: İngilizce

E-posta: mustafa_ozmen23@hotmail.com / mustafa.ozmen@ailevecalisma.gov.tr

Eğitim Geçmişi

- Yüksek Lisans: 2019 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
- Lisans: 2016 Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Mesleki Geçmişi:

Uzman Yardımcısı -2018- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Dairesi Başkanlığı